

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

katedra obchodního práva

Téma diplomové práce:

**ROZHODČÍ ŘÍZENÍ V MEZINÁRODNÍM
OBCHODNÍM STYKU**

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Květoslav Růžička, CSc.

Jméno diplomanta: Kateřina Hrazdilová

bytem Havanská 182/17, Praha 7,
PSČ: 170 00

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI DIPLOMOVÉ PRÁCE

Já, níže podepsaná,

Kateřina Hrazdilová,
nar. 04.05.1978,
bytem Havanská 182/17, 170 00, Praha 7 – Bubeneč,

tímto

prohlašuji,

že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny,
z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 13.10.2006

Kateřina Hrazdilová

Kateřina Hrazdilová

OBSAH

1) Úvod.....	1
2) Způsoby řešení sporů.....	3
I. Alternativní způsoby řešení sporů.....	3
II. Rozhodčí řízení.....	4
3) Historický exkurz rozhodčím řízením	7
I. Rozhodčí řízení ve středověku.....	7
II. Rozhodčí řízení v období monarchie.....	7
III. Rozhodčí řízení v období první republiky.....	9
IV. Vývoj mezinárodněprávní úpravy rozhodčího řízení.....	10
V. Vývoj rozhodčího řízení na území dnešní České republiky po druhé světové válce.....	12
4) Arbitrabilita sporu.....	14
I. Tuzemská úprava arbitrability.....	15
II. Právní úprava arbitrability v zahraničí (příklady).....	18
5) Rozhodčí smlouva.....	20
I. Typy rozhodčí smlouvy.....	20
II. Právní povaha rozhodčí smlouvy.....	21
III. Forma rozhodčí smlouvy.....	23
IV. Obsahové náležitosti rozhodčí smlouvy.....	27
V. Procesní účinky rozhodčí smlouvy.....	30
6) Rozhodce v rozhodčím řízení.....	32
I. Kvalifikace rozhodce.....	32
II. Ustavení a zánik funkce rozhodce.....	37
III. Postavení rozhodce v rozhodčím řízení.....	40
IV. Rozhodování o pravomoci rozhodců.....	42
7) Rozhodné právo v mezinárodní arbitráži.....	45
I. Určení procesních norem pro rozhodčí řízení.....	45
II. Určení rozhodného práva pro meritum sporu.....	47
III. Rozhodování sporů na základě zásad spravedlnosti.....	50
IV. Aplikace lex mercatoria.....	51

8) Rozhodčí řízení a Evropské komunitární právo.....	53
I. Postavení rozhodčího řízení a právo činit dotazy.....	53
II. Komunitární veřejný pořádek v rozhodčím řízení.....	54
III. Vliv vstupu České republiky do Evropské unie.....	55
9) Závěr.....	57
10) Seznam použité literatury.....	58

ÚVOD

Rozhodčí řízení v mezinárodním obchodním styku je vzhledem k dlouhým rozhodovacím dobám a v návaznosti na ně i zvyšujícím se nákladům v rámci obecného soudnictví vítanou a v současné době se rozvíjející alternativou závazného řešení sporů. Zejména v obchodním styku se rozhodčího řízení obecně využívá nejčastěji. Zvolené téma je vzhledem k jeho šířce problematiky téměř nemožné zpracovat komplexně a se všemi jeho aspekty. Proto jsem pro zpracování zvolila zejména některé nejvýznamnější otázky této problematiky, které jsem z hlediska právní úpravy porovnávala se zněními mezinárodních smluv z příslušné oblasti a zahraničních vnitrostátních úprav, přičemž zvláštní pozornost jsem s ohledem na praktičnost věnovala české právní úpravě rozhodčího řízení. Při zpracování této diplomové práce jsem vycházela z právního stavu platného v době jejího sepsání, tedy do září 2006.

Celá práce je systematicky rozčleněna do jednotlivých kapitol od obecného pojednání o jednotlivých způsobech řešení sporů a historickém vývoji rozhodčího řízení po rozbor vybraných konkrétních otázek rozhodčího řízení, kterými jsou arbitrabilita sporu, rozhodčí smlouva, rozhodce v rozhodčím řízení a rozhodné právo v mezinárodní obchodní arbitráži, se zvláštní kapitolou zabývající se vztahem mezi rozhodčím řízením a Evropským komunitárním právem.

Kapitola nazvaná „*Způsoby řešení sporů*“ má za cíl podat výklad základních pojmů, a to jak v rámci alternativních způsobů řešení sporů obecně, tak v rámci rozhodčího řízení, resp. mezinárodní obchodní arbitráže, jakož i nastínit jejich výhody a nevýhody v porovnání s civilním soudnictvím.

V následující kapitole „*Historický exkurz rozhodčím řízením*“ je popsán obecný vývoj rozhodčího řízení na našem území v závislosti na jednotlivých etapách, tedy od středověku přes monarchii, období první republiky, období po druhé světové válce až do současnosti, přičemž zvláštní oddíl je věnován i mezinárodnímu vývoji rozhodčího řízení.

Další kapitola pod názvem „*Arbitrabilita sporu*“ pojednává jednak obecně o této právní mezi rozhodčího řízení, dále pak konkrétně z hlediska právní úpravy tuzemské a příkladů právních úprav zahraničních.

Následující kapitola nazvaná „*Rozhodčí smlouva*“ je orientována kromě výkladu tohoto pojmu a jeho jednotlivých typů na problematiku právní povahy, mezinárodní i vnitrostátní právní úpravu formy rozhodčí smlouvy, jejich obsahových náležitostí a jejich procesních účinků.

V pořadí šestá kapitola „*Rozhodce v rozhodčím řízení*“ se zabývá právními požadavky na kvalifikaci rozhodce, způsoby ustavení a zániku funkce rozhodce a problematikou postavení rozhodce v rozhodčím řízení a v této oblasti dále konkrétněji z hlediska rozhodování o pravomoci rozhodců.

Otázce rozhodného práva je věnována následující kapitola „*Rozhodné právo v mezinárodní obchodní arbitráži*“, a to z hlediska procesních norem, práva rozhodného pro meritum sporu a možností rozhodování sporu na základě zásad spravedlnosti a případné aplikace *lex mercatoria*.

Poslední kapitola nazvaná „*Rozhodčí řízení a Evropské komunitární právo*“ je zaměřena zejména na konkrétní otázku specifičnosti rozhodčího řízení, práva činit dotazy a vázanosti komunitárním veřejným pořádkem v arbitrážním rozhodování a na vliv vstupu České republiky do Evropské unie.

ZPŮSOBY ŘEŠENÍ SPORŮ

V rámci hmotného práva nelze zabránit vzniku sporů ohledně porušení smluvních či jiných závazků sebedokonalejší smlouvou. V případě, že účastníci právních vztahů nejsou s to vyřešit své spory vzájemným jednáním, jehož výsledkem by bylo urovnání sporu uzavřením oboustranně přijatelné dohody, jsou tito nuceni přijmout ingerenci třetí osoby, která do sporu může zasáhnout¹

1. buď tím, že tato pomáhá stranám dojít ke vzájemnému kompromisu, který by mohl spor urovnat, tedy např. narovnání, uznání závazku, zrušení smlouvy atd.,
2. nebo je tato osoba oprávněna spor mezi stranami projednat a závazně rozhodnout.

I. Alternativní způsoby řešení sporů

První způsob je obecným vymezením tzv. alternativních způsobů řešení sporů, jako alternativa k formám řešení sporů, kterým stát poskytuje své garance mocí veřejnou. Je založen na tom, že třetí osoba jakožto nestranný prostředník působí na strany prostřednictvím jednání a udílení rad, kterými se snaží spor urovnat. Výsledkem tohoto jednání není vydání exekučního titulu, nýbrž uzavření smíru, případně nová dohoda o řešení sporu. Tento způsob se tudíž snaží akcentovat jednací, nikoli rozsudkovací bázi. Alternativní způsoby řešení sporů lze dále členit jako²

- povinná jednání mezi stranami - v tomto případě jsou sporné strany povinny před soudním či rozhodčím řízením na základě smluvních ustanovení vzájemně jednat o smírném urovnání sporu, přičemž je stanovena určitá doba, po kterou má jednání trvat;
- mediace a konciliace - v podstatě se jedná o jeden způsob urovnání sporu, při kterém se nezávislá osoba (mediátor či konciliátor) snaží najít možnost uzavření smíru mezi stranami, resp. stranám doporučí smírné řešení sporu;
- expertiza – při tomto způsobu urovnání sporu se využívá služeb nezávislého znalce či jiného odborníka, který vyhotoví znalecký posudek, který má k urovnání sporu sloužit;
- mini-trial – jakési předstírané soudní řízení, ve kterém místo soudce vystupuje nezávislá osoba, která nastiňuje stranám pravděpodobný průběh řízení a jeho možný výsledek;
- negociace – v tomto případě se sejdou právní zástupci sporných stran se zástupci sporných stran a vzájemně předkládají argumenty týkající se sporu;

¹ srov. K. Růžička – ROZHODČÍ ŘÍZENÍ před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o. 2005, str. 13

² srov. viz výše, str. 14 a násl.

- med/arb – jedná se o kombinaci mediačního a rozhodčího řízení, kdy v první fázi řešení sporu vystupuje nezávislá osoba ve funkci mediátora a v případě, že k smírnému řešení sporu nedojde, je tato osoba dále oprávněna spor projednat a rozhodnout jako rozhodce.

Řešení sporů tímto způsobem přináší stranám řadu výhod, mezi které patří nižší náklady oproti soudnímu a rozhodčímu řízení, oproštění se od formalit které obvykle tato řízení provází, šance na zachování důvěry mezi obchodními partnery, výsledek lze mít za souladný se zájmy všech stran, a dále, je zde větší možnost zachování tajemství o projednávaných otázkách. Naproti tomu mezi největší nevýhody bezesporu patří skutečnost, že výsledkem řešení sporů tímto způsobem není vydání pro strany závazného rozhodnutí, které by bylo zároveň i exekučním titulem, nýbrž pouze soukromoprávní dohoda. Dále je nutno uvést, že v průběhu řešení sporů tímto způsobem běží i nadále lhůty důležité k uplatnění práv, a konečně, že tento způsob nemusí nutně k vyřešení sporu vést.

Druhý případ lze dále rozdělit na dvě možnosti, z nichž první je řešení sporu soudní cestou, tedy projednání a rozhodnutí sporu soudcem příslušného obecného soudu. Tato možnost představuje základní a zároveň nejrozšířenější metodu řešení sporů, a to jak ve vnitrostátním, tak i v mezinárodním obchodě. Mezi výhody řešení sporů touto cestou patří zejména jeho dosažitelnost, tedy dopad na všechny případné kategorie sporů, dále jeho předpokládaná objektivnost, neboť soudní řízení je jednotně a objektivně regulováno, s čímž souvisí i větší předvídatelnost v rozhodování na rozdíl zejména od náhodně utvářených rozhodčích senátů. Naproti tomu existují v tomto případě i četné nevýhody, mezi které patří v případě sporů s mezinárodním prvkem problematika stanovení mezinárodní pravomoci soudů, nezřídka zdlouhavý průběh řízení, se kterým je vedle právní nejistoty spojena i větší nákladnost sporu, a dále problémy spojené s výkonem rozhodnutí, pokud má proběhnout v jiném státě než ve kterém bylo příslušné rozhodnutí vydáno.

II. Rozhodčí řízení

Druhým případem, kdy je osoba oprávněna spor mezi stranami projednat a rozhodnout, je případ závazného rozhodování sporů v rozhodčím řízení, které lze vymezit jako³ dobrovolné postoupení řešení sporu neutrální třetí straně, rozhodcům či rozhodčímu senátu, která vydá po provedeném řízení závazné a vykonatelné rozhodnutí. V případě, že se jedná o řešení sporů o majetkové nároky vzniklé z provádění mezinárodního (obchodního), hovoří se o mezinárodním rozhodčím řízení či mezinárodní obchodní arbitráži.

---

³ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 32

Rozhodčí řízení má taktéž své světlé i stinné stránky. Řešení sporů před rozhodci představuje formu rychlého, levného řízení s možností využití široké procesní a rozhodovací volnosti dané stranám i rozhodcům. V oblasti mezinárodní je navíc zajištěno téměř jistým výkonem rozhodčího nálezu v jiné zemi. Mezi největší výhody tohoto způsobu řešení sporů bývají řazeny⁴

- nižší náklady oproti řízení soudnímu – přímé náklady týkající se řízení jako např. poplatky jsou sice vyšší než je tomu v případě řízení soudního, nicméně řada zvláštností v řízení rozhodčím způsobuje, že v konečném výsledku se o nižší cenu za řízení jedná. Je to například
  - - zásada jednoinstančnosti řízení, neboť podání odvolání proti rozhodčímu nálezu je povětšinou vyloučeno pokud si jej strany samy v rozhodčí smlouvě nekonstituuji,
    - kratší doba řízení, kdy strany si jednak mohou sjednat některou z forem rozhodčího řízení, která je časově omezena, a jednak samy řady stálých rozhodčích soudů uvádějí určité orientační doby, kterých by se rozhodci měli držet; strany rovněž mohou při výběru rozhodce dát důraz na fakt, že tento rozhodce nesoudí jiný případ a že bude mít na rozhodování jejich sporu dostatek času,
    - v rozhodčím řízení může účastníka zastupovat advokát z jeho domovského státu, neboť právní řady nemívají v případě rozhodčího řízení žádná omezení na rozdíl od řízení před obecnými soudy a navíc, procesní pravidla nejsou zatížena složitostmi, které by jinak strany nutily využívat právní pomoc ze sídla státu, v němž se rozhodčí řízení koná,
    - jako rozhodce je možné využít znalce a odborníky na sporné otázky týkající se případu,
    - komunikace s osobami, které mají své sídlo či bydliště na území cizího státu je oproštěno od formalit, které jinak soudní řízení provází,
    - v rozhodčím řízení je možné přesunout místo jednání do místa, kde je nutné provést důkazní řízení
- jednodušší procesní pravidla – na rozdíl od složitých pravidel soudního řízení, které se liší stát od státu a značně znesnadňují vystupování účastníka v řízení a které jej v podstatě nutí být zastupován advokátem ze státu, ve kterém soudní řízení probíhá, v případě rozhodčího řízení se dá hovořit o jisté uniformitě procesních pravidel; navíc,

⁴ N. Rozehnalová - Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 40 a násl.

z řádu zvoleného rozhodčího soudu se strana může dopředu nastudovat příslušná procesní ustanovení a odpadá tak neznalost procesních pravidel rozhodných pro řádné uplatnění svých práv, nebo si strany mohou pro rozhodčí řízení ad hoc (viz dále) sjednat procesní pravidla samy,

- přípuštění autonomie vůle stranám i rozhodcům – strany si mohou vedle úkonů typických pro rozhodčí řízení, jako je volba rozhodčího soudu či rozhodčího řízení ad hoc a jmenování rozhodců, dále domluvit i místo, dobu a jazyk jednání, počet rozhodců a právní řád, podle kterého bude meritum sporu posuzováno, či že se bude spor posuzovat dle zásad spravedlnosti,
- neveřejnost řízení – stejně jako v případě tzv. alternativního řešení sporů je zde větší šance na zachování utajení ohledně skutečností sporu se týkajících, a to jednak již samotnou zásadou neveřejnosti, která je s rozhodčím řízením spjata, a dále možností ovlivnit délku řízení či výběrem místa jednání,
- kontinuita rozhodování – vzhledem k existenci specializovaných rozhodčích soudů, které rozhodují určitou ucelenou skupinu sporů, které spolu jistým způsobem souvisejí, je zde větší šance na předvídatelnost budoucího rozhodnutí a tím i zabezpečení právní jistoty pro účastníky řízení,
- dobré předpoklady pro uznání a výkon rozhodčích nálezů – tato jistota je dána jednak samotnou povahou řízení, které není tak silně spojováno s určitým státem, jak je tomu u řízení soudního, a jednak mezinárodní záštitou uznání a výkonu rozhodčích nálezů prostřednictvím mezinárodních smluv.

Rozhodčí řízení však také není nezatíženo určitými problémy, mezi které patří zejména rozdíly v právních úpravách arbitrability různých států, což může mít vliv na průběh sporu i na výkon rozhodnutí, dále, ve většině úprav nemá rozhodce možnost nařídit předběžné opatření a strany se za tímto účelem musí obracet na obecný soud, a dále, rozhodčí řízení je více zasažitelné chováním stran, které nemohou být k součinnosti nuceny takovým způsobem, jak je tomu v řízení soudním, což může mít vliv na průtahy řízení. V tomto smyslu mohou strany uměle prodlužovat již zahájené řízení také tím, že podá u obecného soudu návrh na prohlášení neplatnosti rozhodčí smlouvy, či návrh na vyloučení rozhodce atd. V neposlední řadě je třeba zmínit problematiku týkající se rozhodčího řízení ad hoc, ve kterém strany nemají k dispozici právní nástroj, který by jim pomohl přinutit rozhodce k vydání rozhodčího nálezu.

HISTORICKÝ EXKURZ ROZHODČÍM ŘÍZENÍM

I. Rozhodčí řízení ve středověku

V období tzv. rodové společnosti, tedy v předstátním období, působil v roli soudce i vyšetřovatele kněz. Rozhodování sporů v době předkřesťanské bylo značně ovlivněno vírou v nadpřirozenou moc přírodních sil a božstev, rozsudek vyneseny knězem byl neodvolatelný a výkon tohoto rozsudku byl současně chápán i jako náboženský obřad, jehož cílem bylo usmířit si božstva, která byla v dané věci uražena.

O vzniku rozhodčího řízení v dnešním slova smyslu je možno hovořit přibližně od 9. století i souvislosti s utvářením vyšších organizačních seskupení na teritoriálním základu, které postupně nabývaly některých funkcí státu, až se ve stát přetvořily. I po vzniku státní soudní organizace však ve středověku nadále zůstávala možnost nechat daný spor rozhodnout nezávislými osobami – rozhodci. Ve 12. – 13. století bylo rozhodčí řízení na našem území ovlivněno svým rozvojem v západních zemích Evropy. Od 13. století se pak mohly sporné strany podrobit rozhodčímu řízení zásadně nejen v každém sporu, ale i v každém stadiu soudního řízení.

O rozhodčí smlouvě se prováděl zápis, který měl své stanovené obsahové náležitosti, kterými byly předmět rozhodčího řízení, jména stran a rozhodců, lhůtu, ve které měl být nález vyhlášen a sankce pro případ neochoty se té které sporné strany rozhodčímu nálezu podřídit. Takovou sankcí byla zpravidla ztráta sporu nebo pokuta. V této době bylo též běžné, že se rozhodci před vyhlášením nálezu radili s jinými osobami. Rozhodčí nález byl po svém vyhlášení povětšinou i vyhotoven písemně a uložen do desek, popřípadě, pokud tomu tak nebylo, byl rozhodce povinen na základě žádosti strany sporu vydat o rozhodčím nálezu svědectví před soudem. Vynesený rozhodčí nález byl pro strany závazný. V případě, že strana rozhodčí smlouvu či rozhodčí nález neplnila, mohla protistrana podat u soudu žalobu na zaplacení pokuty či na plnění nároku rozhodčím nálezem přiznaného. Exekuce rozhodčího nálezu byla možná jen na základě rozhodnutí soudu⁵.

II. Rozhodčí řízení v období monarchie

Další vývoj rozhodčího řízení na našem území byl závislý na kodifikaci civilního procesu. K tomu došlo v období tzv. osvíceného absolutismu, a to zejména za panování Josefa II. Obecný soudní řád (tzv. josefinský) ze dne 1. května 1781 přežil svou dobu a byl uplatňován ještě v éře liberálního kapitalismu. Rozvoj průmyslu a obchodu v rakouských zemích si však

⁵ K. Schelle, I. Schelleová – Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002 str. 12 a násl.

nakonec vynutil rozsáhlé změny v podobě vydání zákona č. 110/1895 ř.z., tzv. jurisdikční normy s uvozovacím zákonem č. 111/1895 ř.z., zákona č. 112/1895 ř.z., civilního soudního řádu, s uvozovacím zákonem č. 113/1895 ř.z. a zákona č. 78/1895 ř.z., exekučního řádu s uvozovacím zákonem č. 79/1895 ř.z.

Podle § 577 a násl. civilního soudního řádu z roku 1895 byl podmínkou rozhodčího řízení písemný souhlasný projev vůle (kromě smlouvy napří závět, případě jiná opatření a stanovy), aby určitý, již propuknuvší či v budoucnu hrozící, právní spor, o němž by jinak byly oprávněny rozhodovat soudy a o jehož předmětu by bylo možno uzavřít smír, byl namísto soudu rozhodnut soukromými osobami. Taková rozhodčí smlouva ukládala výlučnou příslušnost rozhodcům. V případě, že strana rozhodčí smlouvu v tomto smyslu nerespektovala, musela protistrana obranu nepřislušnosti soudu uplatnit včas, protože z moci úřední se k ní nepřihlíželo.

Způsobilost být rozhodcem nebyla civilním soudním řádem nijak přímo omezena, teoreticky nebyly vyloučeny ani osoby nezletilé, pouze se nepřímou dovozovalo, že rozhodce musí umět psát, neboť rozhodčí výrok musel být podepsán. Zákon pouze zakazoval vykonávat funkci rozhodce soudním úředníkům v aktivní službě.

Ohledně vlastního průběhu rozhodčího řízení, nebylo-li v rozhodčí smlouvě stanoveno, případě stranami dodatečně v písemné smlouvě dohodnuto něco jiného, měli rozhodci volnost v úpravě svého postupu a byli omezeni pouze třemi povinnostmi, a to povinností vyslechnout smluvní strany, dále povinností zjištění skutkového stavu věci, o které se rozhodčí řízení konalo a konečně v povinnosti písemného vyhotovení rozhodčího výroku. Rozhodci mohli vyslyšet svědky či znalce, ovšem pouze pokud se k nim dobrovolně dostavili, neměli kompetenci je k výsledku nutit. Pokud bylo pro zjištění skutkového stavu věci třeba provést další důkazy, byli rozhodci nuceni se pro jejich zajištění obrátit na soud. Vynesený rozhodčí výrok nesměl odporovat kogentním normám hmotného práva a dále nesměl odsuzovat stranu k plnění nedovolenému či nepřípustnému, musel tedy obsahovat odůvodnění. Rozhodce byl rozhodčím výrokem vázán již v okamžiku podpisu jeho prvopisu a vyhotovením pro obě strany, později vyjádřený nesouhlas neměl na účinky rozhodčího výroku žádný vliv.

Ze zákonem taxativně stanovených důvodů se strany mohly domáhat neúčinnosti rozhodčího výroku u soudu. Mezi tyto důvody patřila neexistence zákonného podkladu pro zahájení řízení, porušení formálních náležitostí stanovených zákonem či smlouvou, vady rozhodčího výroku, překročení působnosti rozhodců, rozpor rozhodčího výroku s kogentními

právními předpisy, uložení povinností, které bylo nedovolené či nepřijatelné, a konečně z důvodů, pro něž by zákon povoloval žalobu na obnovu řízení. Nesprávnost rozhodčího výroku či neúplnost zjišťovacího řízení tedy neúčinnost rozhodčího výroku nezpůsobovaly. Nesprávný postup rozhodčího soudu způsoboval neúčinnost rozhodčího výroku pouze v případě, že nebyl v souladu s rozhodčí smlouvou.

Výraznou změnu přinesl civilní soudní řád z roku 1895 v otázce výkonu rozhodnutí rozhodčího výroku. Dříve, podle tzv. josefínského soudního řádu mohly strany zmocnit rozhodčí soud k provedení exekuce. Nový civilní soudní řád naproti tomu přikazoval nařízení a provedení výkonu rozhodnutí výlučně do pravomoci obecných soudů.

V době monarchie působila celá řada rozhodčích soudů a komisí. Mezi jinými je možno zmínit rozhodčí výbory živnostenských společenstev, vzniklé podle živnostenského řádu č. 227/1859 ř.z., rozhodčí soudy nemocenských pokladen na základě zákona č. 33/1888 ř.z., rozhodčí soudy pro penzijní pojištění zřízenců v soukromých službách a službách veřejných na základě zákona č. 1/1907 ř.z., rozhodčí soudy bratrských pokladen na základě zákonů č. 14/1890 ř.z. a č. 178/1892 ř.z. a burzovní rozhodčí soudy podle zákona č. 67/1875 ř.z. Řada z nich přetrvala ještě do období první republiky⁶.

III. Rozhodčí řízení v období první republiky

Za první republiky se počet rozhodčích soudů a komisí ještě více rozrostl. Nedostatečná využitelnost živnostenských soudů a postupné vyhrocení konfliktů mezi podnikateli a zaměstnanci si vynutily změny již v roce 1919 v podobě vytvoření rozhodčí komise pro úpravu služebního poměru v kovoprůmyslu, zákonem č. 100/1921 Sb. pak byly zřízeny rozhodčí soudy mzdové k upravení pracovního a služebního poměru v živnostech stavebních. Na základě zákona č. 29/1920 Sb., o úpravě pracovních a mzdových poměrů domácí práce mohly ministrem sociální péče zřízené obvodní komise mimo jinou agendu též působit ke smírnému dorozumění mezi skupinami zaměstnanců a zaměstnavatelů či mezi zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci, popřípadě mohly jejich spor rozhodnout nálezem. V pracovněprávní oblasti též na základě zákona č. 145/1920 Sb., později nahrazeného zákonem č. 170/1924 Sb., působily hornické rozhodčí soudy, zřízené v sídlech revírních rad při hornictví. Vrchní hornický soud pak sídlil v Praze. Poněkud spornou povahu měly rozhodčí komise pro závody se závodními výbory, zřízené na základě zákona č. 330/1921 Sb. a rozhodující jisté soukromoprávní spory, a to zejména z těch důvodů, že jednak přednosta politického úřadu první instance měl právo jmenovat přisedící

⁶ srov. K. Schelle, I. Schelleová – Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002, str. 18 a násl.

této komise a odvolávat je, a dále že nálezy těchto rozhodčích komisí musely být opatřeny politickým úřadem doložkou o vykonatelnosti.

V oblasti nemocenského a úrazového pojištění došlo byl zákonem č. 207/1919 Sb. zřízen rozhodčí soud dělnického úrazového pojištění a na základě vládního nařízení z roku 1927 vznikly rozhodčí soudy pro nemocenské pojištění veřejných zaměstnanců⁷.

IV. Vývoj mezinárodněprávní úpravy rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení začalo být poprvé upravováno mezinárodním právem v období po první světové válce. Roku 1923 byl v Ženevě přijat Protokol o doložkách o rozsudím (dále též jen „Ženevský protokol“), ve kterém se smluvní strany zavázaly uznávat platnost smlouvy o rozhodčích a rozhodčí doložky mezi stranami podrobenými pravomoci různých smluvních států. Ve Sbírce zákonů a nařízení Československé republiky byl tento protokol publikován roku 1931 pod číslem 191. Ženevský protokol však byl limitován ve svém rozsahu a účincích, a to zejména z hlediska mezinárodní vykonatelnosti rozhodčích nálezů. Smluvní strany byly pouze zavázány zabezpečit vykonatelnost rozhodčích nálezů na svém území svými úřady a podle svých tuzemských právních předpisů. Právě z tohoto důvodu byla roku 1927 přijata Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích nálezů, v Československu vydaná pod č. 192/1931 Sb. (dále též jen „Ženevská úmluva“), v níž se smluvní strany zavázaly, že rozhodčí výroky vydané podle smlouvy o rozhodčích nebo podle rozhodčí doložky podle Ženevského protokolu, vydané na území některého smluvního státu a mezi osobami podrobenými pravomoci některého smluvního státu, budou vykonatelné na jejich území podle exekučních předpisů platných na území příslušného státu. Tato úmluva obsahovala jednak další podmínky nutné k tomu, aby rozhodčí nález mohl být uznán, jednak i podmínky, které uznání a výkon rozhodčího nálezů bránily⁸.

Tehdejší Československo se stalo kromě těchto mnohostranných úmluv signatářem řady mezinárodních dvoustranných smluv upravujících instituty uznání a výkon rozhodčích nálezů. Jednalo se konkrétně o Dohodu mezi republikou Československou a královstvím Italským o vykonatelnosti rozsudků ve věcech občanských a obchodních č. 127/1926 Sb., dále o Dohodu mezi republikou Československou a Švýcarskem o uznání a výkonu soudních rozhodnutí č. 23/1929 Sb., Dohodu mezi republikou Československou a královstvím Španělským o uznání a výkonu soudních rozhodnutí č. 19/1931 Sb., Dohodu mezi republikou Československou a republikou Portugalskou o uznání a výkonu soudních

⁷ K. Schelle, I. Schelleová – Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002, str. 36 a násl.

⁸ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 52 a násl.

rozhodnutí č. 23/1931 Sb. a Dohodu mezi republikou Československou a republikou Řeckou o uznání a výkonu soudních rozhodnutí Řeckem č. 41/1929 Sb.⁹.

Po skončení druhé světové války probíhal vývoj v mezinárodní oblasti právní úpravy rozhodčího řízení v podobě přijetí řady významných mezinárodních smluv. Dne 10.06.1958 byla na konferenci Organizace spojených národů o mezinárodní obchodní arbitráži v New Yorku podepsána Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (pro Československo nabyla účinnosti dne 10.10.1959 pod č. 74/1959 Sb.), která do současné doby představuje páteř systému v oblasti uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů a která mezi svými smluvními státy nahradila výše zmíněný Ženevský protokol a Ženevskou úmluvu (dále též jen „Newyorská úmluva“). Tato úmluva zavádí na rozdíl od Ženevského protokolu a Ženevské úmluvy obligatorní požadavek písemné formy rozhodčí smlouvy, povinnost státu uznat takovou rozhodčí smlouvu a povinnost soudů smluvních států na žádost zastavit řízení tam, kde existuje písemná rozhodčí smlouva, výčet dokumentů včetně jejich podoby, které je nutné při žádosti o uznání a výkon rozhodčího nálezu doložit, závazek uznat a dovolit výkon cizího rozhodčího nálezu a taxativní výčet důvodů pro odepření uznání a výkonu rozhodčího nálezu. Newyorská úmluva již nevyžaduje, aby účastníci rozhodčího nálezu byli příslušníky smluvních států, umožňuje však přijetí výhrad v této oblasti. Česká republika této výhrady využila a Newyorská úmluva se podle ní použije jen pro rozhodčí nálezy vydané na území jiných smluvních států a v případě nesmluvních států jen v rozsahu, v němž tyto státy poskytují reciproční zacházení (tj. za podmínky vzájemnosti).

Dne 21.04.1961 byla v Ženevě přijata úmluva s regionálním dopadem, Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži (dále též jen „Evropská úmluva“), která v platnost pro ČSSR vstoupila dne 11.02.1964. Jejím smyslem bylo napomoci řešení sporů obchodníků ve vztahu východu a západu. Evropská úmluva se vztahuje na rozhodčí smlouvy o rozhodování sporů z mezinárodního obchodu uzavřené mezi fyzickými a právnickými osobami, které při uzavírání smlouvy měly svůj obvyklý pobyt nebo sídlo v různých smluvních státech, a na rozhodčí řízení a nálezy vydané na základě uvedených smluv. Na rozdíl od Newyorské úmluvy se soustřeďuje na zahájení a průběh rozhodčího řízení a na vztahy rozhodčích soudů k soudům státním. Předpokládá svou aplikaci jak na řízení před stálým rozhodčím soudem, tak i na řízení ad hoc. Odmítnutí uznání a výkonu rozhodčího nálezu je v Evropské úmluvě v porovnání s Newyorskou úmluvou omezeno.

Další významnou mezinárodní smlouvou z této oblasti je Úmluva o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států, uzavřená dne 18.03.1965 ve Washingtonu (v platnost

⁹ K. Schelle, I. Schelleová, Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002, str. 38

pro Československo vstoupila dne 08.04.1992, dále též jen „Washingtonská úmluva“). Jde o platformu řešení sporů z tzv. diagonálních vztahů, kdy na jedné straně stojí stát disponující možnou imunitou a na druhé straně zahraniční osoba investující v daném státě. Aplikace této úmluvy se předpokládá na případy, kdy existuje smlouva mezi státem a zahraničním investorem a strany se dohodnou na svěřeni sporů k rozhodování senátu ustanovenému podle této úmluvy. Washingtonská úmluva upravuje celý průběh takového rozhodčího řízení, a to včetně uznání a výkonu rozhodčího nálezu¹⁰.

V. Vývoj rozhodčího řízení na území dnešní České republiky po druhé světové válce

Roku 1949 došlo mezi zeměmi socialistického tábora bývalého Sovětského Svazu k vytvoření Rady vzájemné hospodářské pomoci. K projednávání a rozhodování sporů z obchodní spolupráce členských států této úmluvy se postupně vytvářely stálé rozhodčí soudy při obchodních komorách těchto zemí. V Československu jím byl Rozhodčí soud Československé obchodní komory v Praze, zřízený zákonem č. 119/1948 Sb., o státní organizaci zahraničního obchodu a mezinárodním zasilatelství. Přijetím jednotných všeobecných podmínek pro dodávky zboží mezi organizacemi zahraničního obchodu členských států RVHP roku 1957 byla založena výlučná pravomoc rozhodčích soudů zřízených při obchodních komorách členských států RVHP pro řešení sporů, které se dodávek zboží týkaly. Tato pravomoc byla posléze ještě potvrzena přijetím Všeobecných dodacích podmínek RVHP roku 1968, které pravomoci státních soudů vyloučily. Ty se na řešení těchto sporů podílely pouze v pomocné a kontrolní roli, zejména pak ve věci uznání a výkonu rozhodčích nálezů. Další snahou o posílení právní úpravy v této oblasti bylo přijetí Úmluvy o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení dne 26.05.1972 v Moskvě. Rozhodčím soudem příslušným pro tyto spory v Československu zůstal Rozhodčí soud Československé obchodní komory, později Československé obchodní a průmyslové komory, v Praze. V souvislosti s touto Úmluvou byl roku 1974 vypracován Jednotný (vzorový) řád rozhodčích soudů při obchodních komorách členských států RVHP, na jehož základě došlo k vydání řádů jednotlivých rozhodčích soudů¹¹.

Československá vnitrostátní právní úprava rozhodčího řízení zaznamenala změnu v podobě přijetí nového občanského soudního řádu č. 142/1950 Sb., kterým byl nahrazen ještě v době první republiky účinný rakouský civilní soudní řád z roku 1895. Podle nového soudního řádu byla podstatně omezena možnost uzavřít rozhodčí smlouvu, která mohla být uzavřena pouze

¹⁰ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 52 a násl.

¹¹ K. Schelle, I. Schelleová - Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002, str. 38 a násl.

za podmínky, že jednou smluvní stranou byla československá právnická osoba. Řízení před rozhodčími soudy občanský soudní řád přímo neupravoval a rozhodčí řízení se řídilo zákony, kterými byly jednotlivé obligatorní rozhodčí soudy zřízeny.

Další změnu přinesl zákon č. 98/1963 Sb. o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů, jehož přijetím došlo k oddělení rozhodčího řízení od obecného civilního procesu. Rozhodčí smlouvy bylo podle tohoto nového zákona možno uzavírat jen ve sporech o majetkové nároky z mezinárodního obchodního styku. Tento právní stav přetrvával až do roku 1994, kdy po složitých legislativních přípravách byl přijat dodnes účinný zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále též jen „zákon o rozhodčím řízení“).

Tento zákon rozšířil možnost řešení sporů příslušné kategorie nejenom na ty, které vznikly z provádění mezinárodního obchodu, ale i na spory vnitrostátní. Jako předloha pro obsahovou inspiraci tohoto zákona posloužil Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži, přijatý komisí UNCITRAL dne 21.06.1985. Zákon o rozhodčím řízení upravuje problematiku jak řízení ad hoc, tak i řízení u stálých rozhodčích soudů. Zahrnuje celý proces od zahájení sporu, založení pravomoci rozhodů, průběh rozhodčího řízení, vztah ke státnímu soudnictví, zrušení, výkon a odepření výkonu rozhodčího nálezu a také celou problematiku řízení obsahujícího cizí prvek a cizího rozhodčího nálezu.

ARBITRABILITA SPORU

Arbitrabilitou se rozumí možnost a oprávnění stran založit pravomoc rozhodců k řešení jejich sporů uzavřením rozhodčí smlouvy. Podmínky, za kterých je možné určitý okruh sporů projednat v rozhodčím řízení, stanovuje každý stát ve svém právním řádu. Z pohledu smluvního práva jde o dovolenost předmětu smlouvy. Právě posouzení přípustnosti sporu je ústředním problémem rozhodčího řízení. Tuto zásadní otázku posuzují sami rozhodci a dojdou-li k závěru, že předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení, rozhodčí řízení zastaví usnesením. Vydání rozhodčího nálezu v takovém případě by bylo důvodem jeho zrušení.

Termín arbitrabilita bývá užíván¹² zejména ve dvou významech, a to jako

- arbitrabilita objektivní, která je dána konkrétním právním řádem, který stanoví okruh otázek připuštěných právním řádem k řešení před rozhodci, či jako
- arbitrabilita subjektivní, tedy případ, kdy spor k řešení před rozhodci objektivně právním řádem připuštěn je, ale strany si samy předmět rozhodčí smlouvy zúží. Subjektivní arbitrabilita je tak vždy užší než objektivní, neboť možnost dispozice stran s předmětem smlouvy má své meze právě v arbitrabilitě objektivní.

V případě sporů s mezinárodním prvkem posouzení přípustnosti sporu k řešení v rozhodčím řízení závisí na otázce, jakým právním řádem se v konkrétním případě arbitrabilita sporu řídí, přičemž obecně přichází v úvahu:

1. lex arbitri, neboli právní řád státu, kde je nebo má být spor rozhodci řešen
2. právní řád státu, kde by mělo dojít k nucenému výkonu rozhodčího nálezu,
3. lex causae hlavního závazku či základního právního vztahu,
4. právní řád, kterým se řídí rozhodčí smlouva.

Newyorská úmluva se v důsledku předmětu své úpravy arbitrabilitou přímo nezabývá a rozhodčí řízení hodnotí až ve fázi uznání a výkonu rozhodnutí, přičemž k tomu je z hlediska arbitrability nutná platnost rozhodčí smlouvy podle jejího legis causae a přípustnost rozhodčí smlouvy z pohledu práva země, kde k uznání a výkonu rozhodčího nálezu má dojít. Zatímco první důvod k odepření uznání a výkonu musí být stranou namítnut, druhý příslušný soud zkoumá z úřední povinnosti. Evropská úmluva podřizuje otázku arbitrability legis causae smlouvy, právu místa, kde má být vydán rozhodčí nález, kolizním

---

¹² N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 70 a násl.

pravidlům místa soudu posuzujícího platnost rozhodčí smlouvy. Současně je dáno na uvážení soudu odmítnout uznání rozhodčí smlouvy, pokud spor nemůže být podřízen rozhodčímu řízení. V případě podmínek pro zrušení rozhodčího nálezu z hlediska arbitrability uvádí Evropská úmluva platnost z pohledu legis causae.

Převažujícím kritériem, vyplývajícím z principu teritoriality, je princip lex arbitri, tedy právní řád státu konání rozhodčího řízení. V případě uznání a výkonu rozhodčího nálezu je ovšem arbitrabilita posuzována právem státu, kde k tomuto uznání a výkonu má dojít. Místo řízení se tudíž musí nacházet na území státu, který daný spor považuje za arbitrabilní a umožňuje řešení takového sporu formou rozhodčího řízení tak, jak to u nás umožňuje zákon o rozhodčím řízení. Rozhodčí řízení se totiž neuskutečňuje mimo jurisdikci určitého státu; právě výkon soudní moci je jedním ze základních atributů státní moci a pouze konkrétní stát, na jehož území se má řízení konat, rozhodne, zda lze tento výkon jurisdikce delegovat rozhodcům či stálým rozhodčím soudům, tedy soukromoprávním subjektům.

I. Tuzemská právní úprava arbitrability

Arbitrabilita je v českém prvním řádu upravena zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, v platném znění, který v § 2 odst. 1 a 2 uvádí toto: Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkursu a vyrovnání, k jejichž projednávání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva). Rozhodčí smlouvu lze platně uzavřít, jestliže strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír.

Pro to, aby spor mohl být projednán v rozhodčím řízení, musí být tudíž splňovat tři podmínky:

1. musí jít o majetkový spor,
2. tento spor by jinak mohl být projednán a rozhodnut v soudním řízení,
3. předmětu sporu by strany mohly uzavřít smír.

Ad 1. Majetkový spor není zákonem o rozhodčím řízení definován, nicméně právní teorie¹³ za majetkové spory považuje všechny spory, jejichž předmětem je majetek nebo jejichž předmět lze vyjádřit v penězích. Spor se tedy může týkat jak věcí (movitých i nemovitých), tak i práv a jiných majetkových hodnot. Samo o sobě není rozhodující, jestli spor směřuje k povinnosti plnit, konat či něčeho se zdržet, nebo zda se jedná o spor na určení určitého

---

¹³ K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 33

práva nebo právního vztahu. Z projednání v rozhodčím řízení však zákon o rozhodčím řízení vylučuje spory vzniklé v souvislosti s výkonem rozhodnutí a spory vyvolané prováděním konkursu a vyrovnání.

Ad 2. Spory, které jsou příslušné projednávat soudy v občanském soudním řízení, jsou vyjmenovány v ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále též jen „občanský soudní řád“), dle kterého soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.

Ad 3. Dle § 99 odst. 1 věty první občanského soudního řádu, účastníci mohou skončit řízení soudním smírem, připouští-li to povaha věci. Povaha věci nepřipouští uzavření smíru zpravidla ve věcech, v nichž účastníci nejsou v typickém dvoustranném poměru a jestliže hmotněprávní úprava vylučuje, aby si mezi sebou upravili právní vztahy dispozitivními úkony. Tyto případy lze dále roztrždit do několika skupin¹⁴:

- i. věci, v nichž může soud zahájit řízení i bez návrhu ve smyslu ustanovení § 81 odst. 1 občanského soudního řádu,
- ii. věci, v nich soud rozhoduje o osobním stavu ve smyslu § 80 písm. a) občanského soudního řádu,
- iii. věci, u nichž to nepřipouští jejich povaha.

Ad i. Do této skupiny patří řízení ve věci péče o nezletilé, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví, řízení o určení, zda tu manželství je či není a další řízení, kde to připouští zákon. Mezi tato další řízení patří například též některá řízení ve věcech obchodního rejstříku, řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob, protože tyto lze zahájit bez návrhu pouze tehdy, nestanoví-li o nich zákon výslovně, že se zahajují jen na návrh. Z povahy věci tyto případy nepřicházejí v úvahu z hlediska arbitrability, na druhou stranu zcela jistě budou arbitrabilní majetkové spory mezi společníky v rámci obchodních společností týkající se jejich práv a povinností navzájem, nebo v souvislosti s jejich majetkovou účastí ve společnosti. Jen obecný soud ale může rozhodnout například o vyloučení společníka ve společnosti nebo o zrušení jeho účasti ve společnosti.

---

¹⁴ A. Bělohlávek – Arbitrabilita sporů, Právní rozhledy, březen 2003, str. 6-8

Ad ii. Věcmi osobního stavu se rozumí zejména rozvod, neplatnost manželství, určení zda tu manželství je či není, určení otcovství, osvojení, o způsobilost k právním úkonům, o prohlášení za mrtvého, případně též jiné statusové věci. Přestože v řadě z těchto případů se může jednat o věci s konkrétním důsledkem v majetkové sféře účastníků a byla by tedy jinak splněna podmínka majetkového sporu, smír ve smyslu ustanovení § 99 odst. 1 občanského soudního řádu o nich uzavřít nelze.

Ad iii. Třetí skupinu případů představují věci, jejichž vyřízení dohodou účastníků nepřipouští hmotné právo. Proto například nemůže být v rozhodčím řízení projednán spor o určení absolutní neplatnosti právního úkonu, protože v takovém případě by nebylo možné soudní smír uzavřít. V této souvislosti se je třeba upozornit na některé názory¹⁵, podle nichž v rozhodčím řízení nelze projednat zrušení podílového spoluvlastnictví či vypořádání společného jmění manželů. V těchto případech je vždy třeba přihlídnout k dikci hmotného práva, v těchto případech zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále též jen „občanský zákoník“) podle něhož až nedojde-li k dohodě o zrušení podílového spoluvlastnictví, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud (§ 142 odst. 1 věta první občanského zákoníku), popřípadě neprovede-li se vypořádání zaniklého společného jmění manželů dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud (§ 150 odst. 3 občanského zákoníku). Vzhledem k tomu, že v obou případech se jedná o majetkový spor, který může být s ohledem na shora uvedené ukončen soudním smírem, nelze mít pochyb o tom, že tyto případy mohou být projednány a rozhodnuty v rozhodčím řízení. Jinou povahu má případ dohody o vypořádání dědictví, kterou sice soud může schválit, ovšem v řízení, které může být zahájeno i bez návrhu.

Dále je třeba rozlišovat věci, v nichž nemožnost uzavřít smír vyplývá ze samotné jejich povahy a případy, kdy titul nároku je v rozporu se zákonem a tudíž absolutně neplatný ve smyslu obecně závazných právních předpisů¹⁶. V těchto případech pochopitelně nebude možné soudní smír pro rozpor s právními předpisy (§ 99 odst. 2 věta druhá občanského soudního řádu) soudem schválit, stejně jako nebude možné uzavřít smír ve formě rozhodčího nálezu ve smyslu § 24 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení. Posouzení platnosti titulu nároku je možné až ve fázi posouzení celé věci po provedení dokazování a posouzení jednotlivých důkazů jednotlivě i v jejich vzájemné souvislosti. Pokud by rozhodčí orgán v této fázi odmítl ve věci rozhodnout s odůvodněním, že spor není arbitrabilní, postupoval

---

¹⁵ srov. A. Bělohávek – Arbitrabilita sporů, Právní rozhledy, březen 2003, str. 7 odst. 2

¹⁶ A. Bělohávek – Arbitrabilita sporů, Právní rozhledy, březen 2003, str. 7 odst. 3

by ve zřejmém rozporu se smyslem zákona o rozhodčím řízení, kterým je rozhodování sporů. Nedostatek arbitrability je dán u sporů, u nichž nelze uzavřít smír v souvislosti s povahou věci, nikoliv u sporů, u nichž pouze nemůže dojít ke schválení smíru v řízení před soudy. Opačný extenzivní výklad by mohl ve svých důsledcích vážně ohrozit mezinárodně právní závazky České republiky; například v případě, že by cizí rozhodčí nález, který by měl být v České republice vykonán, byl v důsledku aplikace tohoto výkladu odmítnut, mohla by být ohrožena vykonatelnost rozhodčích nálezů přijatých v České republice v zahraničí, a to s poukazem na princip vzájemnosti. Zároveň by takový výklad odporoval současným mezinárodním trendům o co nejvyšší posílení náhradních způsobů řešení sporů.

II. Právní úprava arbitrability v zahraničí (příklady)

V zahraničních úpravách se přípustnost projednání sporu rozhodčím orgánem uplatňuje spíše ve větší šíři, než je tomu v České republice¹⁷:

V souladu s čl. 2059 a 2060 francouzského Code civil je možné řešení sporů v rozhodčím řízení týkajících se jakýchkoli práv, s nimiž mohou strany volně disponovat. Nearbitrabilní jsou pouze ty případy, u nichž to vyplývá z povahy věci – otázky osobního stavu, rozvod, rozluka, vztahy k dětem apod.

Článek 177 odst. 1 švýcarského Internationales Privatrechts Gesetz neklade žádné překážky, pokud jde o charakter sporů, které je možno projednat v rozhodčím řízení. Předmětem tak může být jakýkoli spor týkající se majetkových nároků, zahrnující všechny typy finančních či peněžních zájmů spojených se smluvními či kvazismluvními vztahy, se záležitostmi obchodními či civilními, vyplývajícími z oblasti soukromého i veřejného práva.

Podle ustanovení § 1030 německého Zivilprozessordnung předmětem rozhodčí smlouvy může být každý majetkový nárok, s nímž mohou strany volně nakládat a o jehož předmětu je možné uzavřít smír. Vyloučeny jsou věci např. rodinně právní, věci, jejichž základ vychází ze správního aktu a některé spory týkající se existence leasingu ubytovacích objektů v Německu.

Dle § 2 slovenského zákona č. 218/1996 Sb., o rozhodcovskom konaní je možné rozhodčí řízení vést o majetkovém sporu, s vyloučením sporů o vzniku, změně a zániku práv

---

¹⁷ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 75 a násl.

k nemovitostem, spory statusové, spory, které souvisejí s nuceným výkonem rozhodnutí a spory, jež vzniknou v průběhu konkursu a vyrovnání.

Jednu z nejšíře pojatých úprav arbitrability představuje maďarská úprava, která jako podmínku přípustnosti rozhodčího řízení o věci mimo jiné stanoví, aby strany mohly předmětem řízení volně disponovat, nestanoví však již podmínku majetkové povahy sporu.

I podle islámského práva je základním požadavkem přípustnosti řešení sporu v rozhodčím řízení možnost uzavření smíru mezi stranami, přičemž výslovně jsou vyloučeny spory týkající se veřejného islámského pořádku či náboženských otázek. Manželské spory jsou naproti tomu obligatorně arbitrovatelné, rozhodčí řízení je v těchto případech povinné.

ROZHODČÍ SMLOUVA

Rozhodčího řízení jakožto alternativy k řízení soudnímu může být užito za splnění dvou podmínek¹⁸, kterými jsou připuštění možnosti řešit spor v rozhodčím řízení příslušným právním řádem a existence platné rozhodčí smlouvy. Zatímco první podmínka je dána právním řádem státu, ve kterém se rozhodčí řízení má konat (viz výše), formulace rozhodčí smlouvy je dispozitivním právem smluvních stran. Rozhodčí smlouva v tomto smyslu je ujednáním přesunujícím pravomoc k rozhodnutí existujícího či v budoucnu vzniklého sporu z určitého vztahu nebo více takových sporů na rozhodce nebo stálý rozhodčí soud. Nejčastějším případem je vazba sporu na závazky vzniklé ze smluv, přesto není vyloučeno, aby se rozhodčí smlouva týkala i sporů vzniklých z jiných právních vztahů než na základě smlouvy. Z hlediska rozsahu svého předmětu se rozhodčí smlouva může vztahovat jak na veškeré smluvní vztahy mezi stranami, tak se může vázat pouze na vztah jediný a spory vyplývající z tohoto jediného smluvního vztahu mezi stranami, či dokonce může být omezena jen na některé aspekty tohoto vztahu, jako například pouze na otázku stanovení výše náhrady škody, posouzení oprávněnosti reklamace či na některou čistě technickou otázku.

Rozhodčí smlouvu je nutno odlišit od tzv. ujednání o rozhodčím řízení a od smlouvy s rozhodcem ad hoc. V ujednání o rozhodčím řízení si strany upravují případný vlastní průběh rozhodčího řízení, tedy např. složení rozhodčího senátu či postup v rozhodčím řízení. Smlouva s rozhodcem ad hoc představuje dohodu mezi stranami rozhodčí smlouvy a rozhodcem, ve které si vzájemně dohodnou podmínky, za kterých rozhodce jejich spor rozhodne.

I. Typy rozhodčí smlouvy

Právní teorie i praxe rozeznává tyto typy rozhodčích smluv¹⁹:

1. smlouvu o rozhodci,
2. rozhodčí doložku,
3. tzv. neomezený kompromis.

Ad 1. Smlouvou o rozhodci se smluvní strany dohodnou na předložení již existujícího sporu k rozhodnutí rozhodcům či stálému rozhodčímu soudu. Podstatnou náležitostí smlouvy je v tomto případě i název instituce či jméno konkrétního rozhodce, či je možné nahradit toto výslovné určení i dalšími způsoby, jako například popsání či uvedení procesu,

¹⁸ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 58 a násl.

¹⁹ K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 40 a násl.

na základě kterého se k určení rozhodce či rozhodčí instituce dospěje. Tento typ rozhodčí smlouvy je však spíše ojedinělý, protože v případě existence konkrétního sporu je pro jednu ze stran uzavření takové smlouvy spíše nevýhodné.

Ad 2. Rozhodčí doložka představuje ujednání stran, že všechny spory, které by mezi stranami mohly v budoucnu z konkrétního právního vztahu vzniknout, budou rozhodnuty v rozhodčím řízení ad hoc nebo před stálým rozhodčím soudem. Na rozdíl od předchozího typu rozhodčí smlouvy v tomto případě žádný spor mezi stranami není a strany se touto smlouvou pojišťují pro budoucnost. Rozhodčí doložka se může týkat všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů. Je nejčastějším typem rozhodčí smlouvy, a to jak v rozhodčím řízení vnitrostátním, tak i v mezinárodní obchodní arbitráži.

Ad 3. Neomezený kompromis, neboli všeobecné ujednání, je dohoda uzavíraná mezi stranami, které mezi sebou uzavírají více smluv po delší časové období. Častěji se vyskytuje, na rozdíl od rozhodčí doložky, jako samostatný dokument, který zajistí, že veškeré vzájemné nároky ze všech smluvních vztahů v určitém časovém období budou projednány a rozhodnuty v rozhodčím řízení. Neomezený kompromis se na rozdíl od předchozích typů rozhodčí smlouvy týká předem neurčitého počtu smluv a s tím spojených případných sporů.

Jako čtvrtý typ rozhodčí smlouvy bývá uváděna tzv. asymetrická rozhodčí doložka, která podobně rovněž předpokládá řešení případného sporu v rozhodčím řízení, umožňuje však jedné ze smluvních stran obrátit se s žádostí o projednání a rozhodnutí sporu jak na rozhodčí instanci, tak i na soud, podle její volby. Takového rozhodčí smlouvy jsou sice na našem území uznávány, avšak některé zahraniční úpravy jejich platnost popírají.

II. Právní povaha rozhodčí smlouvy

Právní povaha rozhodčí smlouvy je v právní teorii i praxi dosud sporná. Otázky se týkají zařazení rozhodčí smlouvy do oblasti hmotněprávní, procesní či smíšené. Hmotněprávní prvek je v rozhodčí smlouvě obsažen v právních poměrech smluvních stran a týká se otázek vzniku, platnosti, trvání a zániku rozhodčí smlouvy, vzájemné vázanosti a povinností, smluvních stran a otázek týkajících se plnění. Pro koncepci rozhodčí smlouvy jakožto institutu práva závazkového hovoří její smluvní povaha a způsob jejího vzniku. V důsledku toho se následně na rozhodčí smlouvu uplatňují ve svém základě stejná pravidla jako na ostatní smlouvy. Nejedná se tedy o čistě procesní institut, jelikož účinky rozhodčí smlouvy směřují vůči stranám navzájem.

Na druhou stranu účel smlouvy, kterým je přesun pravomoci projednat a rozhodnout spor, účinky smlouvy a s tím související otázky řadí rozhodčí smlouvu do oblasti práva procesního²⁰.

Pro procesní smlouvy je charakteristické, že strany určitým způsobem nakládají procesními právními účinky, respektive že vyvolávají svými souhlasnými projevy vůle zamýšlené právní následky, spojené s činností soudu. Procesní smlouvy mají na rozdíl od hmotněprávních smluv výrazný veřejnoprávní charakter, neboť mohou vznikat, lépe řečeno mohou být uznány pouze za předpokladu, že procesní právo je výslovně prohlašuje za přípustné. Z tohoto hlediska je třeba i rozhodčí smlouvu přiřadit ke smlouvám procesním, protože je uzavírána na základě právní úpravy, jejímž předmětem je činnost spojená s projednáváním a rozhodováním právních sporů při poskytování ochrany subjektivním právům.

Lze mít za to, že termín procesní smlouva výstižně popisuje smíšenou povahu tohoto institutu²¹. Rozhodčí smlouva je institutem se smluvním základem, pohybujícím se svým předmětem, kterým je jurisdikční pravomoc, v prostředí práva procesního.

Rozhodčí smlouva může vzniknout jako samostatný smluvní dokument, či může být včleněna do jiné, tzv. hlavní smlouvy (tak je tomu v případě rozhodčích doložek). Přítom vymezení vztahu těchto dvou smluv má pro rozhodčí řízení zásadní vliv. Nejvíce se tento problém vyskytuje u rozhodčích doložek obsažených ve smlouvách hlavních. Podstatou problému je posouzení, zda je existence rozhodčí smlouvy na smlouvě hlavní závislá, či zda se jedná o relativně samostatné ujednání a v závislosti na vyřešení této otázky také rozhodnutí, zda neplatnost smlouvy hlavní nezpůsobuje nemožnost řešení sporu v rozhodčím řízení.

Jakožto řešení této otázky se v právní teorii i praxi vytvořila tzv. doktrína autonomie, neboli separace obou smluv. Tato doktrína se opírá o čtyři předpoklady, kterými jsou

- záměr stran řešit jakýkoli arbitrabilní spor v rozhodčím řízení, který nevyklučuje žádné kategorie sporů z tohoto řízení,
- integrita řízení, která by jinak byla narušena přerušením řízení a nutností obrátit se na obecný soud, popřípadě podáním žaloby nejdříve na soud obecný a následně k rozhodčí instanci,
- smlouva hlavní a rozhodčí smlouva jsou smlouvy s různým účelem,

²⁰ J. Macur – Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy, Právní rozhledy, prosinec 2001, str. 581

²¹ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 64

- kontrolní funkce státu nastupuje prostřednictvím soudů obecných až ve fázi po vydání rozhodčího nálezu²².

Přímým důsledkem uplatnění shora zmíněné doktríny autonomie je samostatná existence obou smluv. V oblasti mezinárodního rozhodčího řízení to znamená rovněž možnost různého právního režimu smlouvy hlavní a rozhodčí smlouvy. Z této samostatné existence vyplývá, že neplatnost, nicotnost či zánik jedné ze smluv nemá přímý vliv na smlouvu druhou. V mezinárodním právu je tato autonomie výslovně stanovena v sice právně nezávazném, avšak významném dokumentu, Vzorovém zákoně o mezinárodní obchodní arbitráži UNCITRAL, který v článku 16 odst. 1 výslovně stanoví, že pro otázku rozhodování o pravomoci je rozhodčí doložka posuzována jako smlouva nezávislá na jiných částech smlouvy a rozhodnutí rozhodčího soudu o tom, že smlouva je nulitní a neplatná, nezasahuje ipso iure platnost rozhodčí doložky. Ze zahraničních úprav zásady autonomie je možno zmínit čl. 178.3 švýcarského kodexu mezinárodního práva soukromého, čl. 1053 nizozemské úpravy, čl. 1697 belgického Soudního řádu, čl. 8 španělského zákona o rozhodčím řízení, oddíl 3 švédského zákona, článek 1466 francouzského procesního řádu, čl. 458 bis 1, odst. 4 Alžírského občanského soudního řádu atp. Poněkud složitější je situace v angloamerickém systému právní kultury, kde ovšem lze od 90.let pozorovat rozvoj zmíněného trendu separace obou smluv.

V českém právu je doktrína autonomie výslovně vyjádřena v ustanovení § 267 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění (dále též jen „obchodní zákoník“), dle kterého je-li součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva nebo dohoda o řešení sporu, jsou tyto dohody neplatné pouze tehdy, když se na důvod neplatnosti vztahuje. Současně také neplatnost těchto dohod neznamena nutně neplatnost smluv hlavních. Podle této doktríny postupoval např. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, který ve svém rozhodčím nálezu č. Rsp 24/99²³ konstatoval, že rozhodčí doložka je nezávislá na platnosti smlouvy, v jejímž textu je obsažena. Případná neplatnost smlouvy nemá za následek neplatnost rozhodčí doložky.

III. Forma rozhodčí smlouvy

Na rozhodčí smlouvu jsou z hlediska formy kladeny vyšší nároky, než je tomu u jiných smluvních typů. V důsledku výše zmíněné autonomie smlouvy hlavní a rozhodčí smlouvy

²² N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 65 a násled.

²³ zdroj: K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 38-39

může nastat situace, že smlouva hlavní bude uznána za platnou a rozhodčí smlouva nikoli, a to právě pro nedostatek formy.

Z hlediska výčtu možností může být rozhodčí smlouva uzavřena²⁴

- v písemné formě v jediném dokumentu, podepsaném oběma stranami, a to jako samostatný dokument, nebo ve formě rozhodčí doložky ve smlouvě hlavní,
- v písemné formě, obsažené ve dvou či více mezi stranami vyměněných dokumentech, z nichž každý je podepsán odesílající stranou,
- zakotvením v obchodních podmínkách otištěných na zadní straně formuláře smlouvy, s odkazem na přední straně formuláře před podpisy stran,
- zahrnutím ve smluvních dokumentech mezi stranami vyměněných s tím, že pouze jeden je smluvní stranou potvrzen,
- ústní dohodou, která je následně písemně potvrzena,
- pouze ústní dohodou,
- vyjádřením v obecně známých a používaných obchodních podmínkách s tím, že odkaz na ně je obsažen v písemné dohodě stran.

Situace se v jednotlivých právních řádech v požadavcích na formu různí. Zatímco v některých případech nedodržení písemné formy rozhodčí smlouvy způsobuje její absolutní neplatnost, v jiných je problém platnosti či spíše existence rozhodčí smlouvy řešen na úrovni procesní. Další sporné body přinesl do této problematiky rozvoj elektronické komunikace a s ním spojená znatelnost takto uzavřených rozhodčích smluv tam, kde je jejich písemná forma k jejich platnosti vyžadována. Například podle francouzské právní úpravy v případě mezinárodní obchodní arbitráže podmínkou platnosti rozhodčí smlouvy písemná forma, na rozdíl od rozhodčího řízení vnitrostátního, není. Švýcarská úprava zase předepisuje písemnou formu rozhodčí smlouvy, připouští však všechny známé komunikační prostředky k prokázání textu a nevyžaduje podpis ani prokázání skutečné výměny dokumentů. V německé právní úpravě je stanoven jako platná rozhodčí smlouva jednak dokument podepsaný oběma stranami, jednak i vyměněné dopisy, telefaxy či jiné prostředky telekomunikace poskytující záznam o smlouvě. Přípustný je také odkaz na obchodní podmínky obsahující doložku a v případě konosamentu stačí výslovný odkaz na dokument. Přísnější podmínky jsou stanoveny v případě spotřebitelských smluv.

Z pohledu mezinárodních úmluv, které jsou pro Českou republiku závazné, je otázka formy rozhodčí smlouvy upravena v Newyorské a Evropské úmluvě. I když je Newyorská úmluva

---

²⁴ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 80 a násl.

určena pro otázky uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, tato úprava se týká i uznání a vykonatelnosti rozhodčí smlouvy. Jejím cílem je dosažení jednotnosti hodnocení formy rozhodčí smlouvy, a to zejména snahou o uspokojení národních úprav vyžadujících písemnou formu rozhodčí smlouvy a požadavků mezinárodní obchodní praxe. Evropská úmluva v porovnání s Newyorskou úmluvou formu rozhodčí smlouvy upravuje precizněji.

Podle článku II. odst. 1 Newyorské úmluvy je rozhodčí smlouva vymezena jako písemná dohoda stran, která může být obsažena ve formě rozhodčí doložky ve smlouvě, či jakožto samostatný dokument. Newyorská úmluva nevyžaduje, aby rozhodčí smlouva byla obsažena v jednom dokumentu, nýbrž je podle ní možná varianta, kdy si strany vzájemně vymění dokumenty, v nichž je vyjádřena vůle stran k derogaci pravomoci obecných soudů a k založení pravomoci rozhodců. Například v případě telegramu totiž není možné opatřit dokument podpisem. Strany také mohou využít odkazu na doložku obsaženou v jiných podmínkách. Co se týče nástrojů tzv. nové komunikace, odborná literatura jako přípustné podle čl. II Newyorské úmluvy uvádí prostředky podobající se technice výměny telegramů, jako například fax. Uzavření rozhodčí smlouvy formou ústní dohody či potvrzením ústní dohody jednou ze stran Newyorská úmluva nepřipouští.

Dle článku II.b) Evropské úmluvy za rozhodčí smlouvu lze považovat buď rozhodčí doložku obsaženou ve smlouvě nebo smlouvu o rozhodci, přičemž smlouva nebo smlouva o rozhodci jsou podepsány stranami nebo obsaženy ve vyměněných dopisech, telegramech nebo dálkopisných sděleních, a ve vztazích mezi státy, jejichž zákony nevyžadují, aby rozhodčí smlouva byla učiněna písemnou formou, znamená jakoukoli dohodu, uzavřenou formou dovolenou těmito zákony. Oproti Newyorské úmluvě Evropská úmluva výslovně zmiňuje možnost uzavření rozhodčí smlouvy prostřednictvím faxu a dále i možnost odchylných národních úprav.

Česká úprava rozhodčího řízení s mezinárodním prvkem stanoví v § 36 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení pro platnost formy rozhodčí smlouvy právo rozhodné pro ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy. Forma se tudíž řídí tímž právním řádem, jako rozhodčí smlouva sama. Toto pravidlo je však prolomeno v další větě zmíněného ustanovení, podle kterého platnost rozhodčí smlouvy zůstane zachována, jestliže bylo učiněno zadost právnímu řádu místa nebo míst, kde došlo k projevu vůle. Forma rozhodčí smlouvy se tak může řídit místem uzavření rozhodčí smlouvy, popřípadě místem doručení kladné odpovědi a umožňuje v případech komunikace mezi nepřítomnými zohlednit právní řády obou smluvních stran.

V případě, že se rozhodčí smlouva bude řídit českým právem, jsou podmínky platnosti její formy stanoveny v § 3 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, dle kterého rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná. Písemná forma je zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly. Z výše uvedeného vyplývá, že podle českého práva rozhodčí smlouva nemusí být na jedné listině, a dále, že rozhodčí smlouvu lze platně uzavřít i prostřednictvím e-mailové korespondence²⁵. Jak vyplývá z následujícího odstavce zmíněného zákonného ustanovení, rozhodčí doložka tvořící součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní, k níž se rozhodčí doložka vztahuje, bude platně ujednána i tehdy, jestliže písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou byl druhou stranou přijat způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy.

Poněkud spornou se jeví otázka, zda uzavření ústní dohody o rozhodčí smlouvě a její následná písemná konfirmace splňuje požadavek písemné formy rozhodčí smlouvy, či zda se dokonce nemůže jednat o konkludentní uzavření rozhodčí smlouvy v případě, že strana nenamítá neexistenci rozhodčí smlouvy v rozhodčím řízení. Podle § 33 zákona o rozhodčím řízení se totiž strana může domáhat zrušení rozhodčího nálezu soudem z důvodu, že rozhodčí smlouva je neplatná, a to z jiných důvodů než z důvodů nedostatku arbitrability předmětného sporu (viz výše), nebo že byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje, pouze v případě, že strana, která tento důvod uplatňuje, takový důvod v rozhodčím řízení uplatnila nejpozději než začala jednat ve věci samé.

I když např. komentář rozhodců Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky varuje před přepjatým formalismem zákonného předpokladu písemné formy a uvažuje o možnosti uzavření ústní dohody a jejího dodatečného písemného potvrzení například prohlášením do protokolu podepsaného před rozhodci (srov. § 1 odst. 2 písm. c) Řádu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky pro mezinárodní spory), s tímto názorem vzhledem k jasné zákonné formulaci náležitostí formy rozhodčí smlouvy souhlasit nelze. Následná konfirmace není projevem vůle, se kterým by byly spojeny příslušné právní účinky týkající se právních úkonů, nýbrž jde o potvrzení určité skutečnosti, která však, pokud není dohody splňující literu zákona, neexistuje²⁶.

²⁵ srov. K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 44-45

²⁶ srov. N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 86

Ve druhém případě, kdy strana nenamítá neexistenci rozhodčí smlouvy a s tím spojený nedostatek pravomoci rozhodčího orgánu k projednání sporu např. tím, že nereaguje vůbec, je situace o to jasnější. V souladu s českým právním řádem rozhodčí řízení není možno zahájit, pokud rozhodčí smlouva nespĺňuje požadavek písemné formy jako i ostatních náležitostí, stanovených pro právní úkony obecně. V situaci, kdy spor sice je arbitrabilní a strana se dokonce účastní projednávání sporu aniž by námitku nedostatku pravomoci rozhodčího orgánu uplatnila, nelze takového jednání považovat za konkludentní uzavření rozhodčí smlouvy, nýbrž za dodatečné schválení nedostatku formy takové rozhodčí smlouvy. Dle úvah A. Bělohávkova pasivní chování některého účastníka v řízení nelze v žádném případě považovat za potvrzení existence rozhodčí smlouvy (o to méně pak za souhlas s uzavřením rozhodčí smlouvy, ani za potvrzení existence o aplikaci konkrétních procesních pravidel (případně za jiný souhlas k jejich použití). Právní úprava obsažená v ustanoveních § 3 odst. 1 a § 31 a násl. zákona o rozhodčím řízení je úpravou kogentní a odchylnou úpravu nemohou obsahovat dohody stran ani řády stálých rozhodčích soudů. Aplikace určitého řádu či jiných pravidel na řízení rovněž předpokládá existenci dohody stran, a to buď v rámci tzv. institucionalizovaného rozhodčího řízení před stálým rozhodčím soudem, nebo v případě řízení ad hoc, kde si strany sjednají použití určitých standardizovaných a jim známých, běžně dostupných pravidel pro postup v řízení²⁷.

IV. Obsahové náležitosti rozhodčí smlouvy

Z hlediska obsahových náležitostí a formulace rozhodčí smlouvy nestanoví zákon ani mezinárodní smlouva žádná zvláštní kritéria a tyto jsou plně v dispozici smluvních stran s omezením týkajícím se vad projevu s ohledem na jeho srozumitelnost a určitost.

Rozhodčí smlouvu lze v podstatě rozdělit na dva obsahové elementy, obligatorní a fakultativní. Obligatorním elementem je založení pravomoci rozhodců pro řešení buď určitého již vzniklého či budoucího sporu nebo určitého okruhu možných sporů, fakultativním elementem si pak strany sjednávají buď použití určitých existujících standardních pravidel pro postup v řízení ad hoc, či použití řádu některého stálého rozhodčího soudu, je-li jeho pravomoc sjednána, nebo v rámci zákonem připuštěných mezí i odchylky od takového řádu v rámci institucionalizovaného rozhodčího řízení. V této souvislosti se jeví být podstatným rozdílem případ, kdy se strany rozhodčí smlouvou rozhodly podříditi pravomoci stálého rozhodčího soudu, a případ budoucího rozhodčího řízení ad hoc.

V prvním případě si strany volbou stálé rozhodčí instituce zároveň zvolily i procesní pravidla, kterými se bude rozhodčí řízení řídit. Rozhodčí soudy tato pravidla sami vydávají, takže

²⁷ srov. A. Bělohávek – Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj, červenec 2005, str. 12 odst. 3 a násl.

nevzniká problém se jmenováním rozhodců, jejich odměnou, místem konání rozhodčího řízení atd. Tyto instituce samy nabízejí vzory rozhodčích smluv a rozhodčích doložek ve svůj prospěch. Jako příklad lze uvést tyto vzorové rozhodčí doložky²⁸:

- Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky: *„Všechny spory vznikající z této smlouvy a v souvislosti s ní budou rozhodovány s konečnou platností u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho Řádu a Pravidel jedním (nebo třemi) rozhodci.“* Tuto doložku lze dále doplnit o možnost konání rozhodčího řízení jen na základě písemných podkladů bez ústního jednání, vynesení rozhodčího nálezu bez písemného vyhotovení, či rozhodnutí sporu podle zásad spravedlnosti.
- Rozhodčí soud při Mezinárodní obchodní komoře v Paříži: *„All disputes arising in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Conciliation and Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.“*
- Rozhodčí soudy při Americké arbitrážní asociaci: *„Any controversy or claim arising out of or relating to this contract shall be determined by arbitration in accordance with the International Arbitration Rules of the American Arbitration Association.“* Tyto rozhodčí soudy umožňují stranám ovlivnit délku řízení a strany mohou k této doložce rovněž připojit svá ustanovení týkající se počtu rozhodců, místě konání řízení a úředním jazyku, v němž bude řízení vedeno.
- Arbitrážní centrum při organizaci WIPO: *„Any dispute, controversy or claim arising under, out of or relating to this contract and any subsequent amendments of this contract, including, without limitation, its formation, validity, binding effect, interpretation, performance, breach or termination, as well as non-contractual claims, shall be referred to and finally determined by arbitration in accordance with the WIPO Arbitration Rules. The arbitral tribunal shall consist of (three arbitrators) (a sole arbitrator). The place of arbitration shall be ... The language to be used in the arbitral proceedings shall be ... The dispute, controversy or claim shall be decided in accordance with the law of ...“.* Toto centrum ve svém řádu obsahuje různé modifikace doložek ohledně časově omezené arbitráže, typů sporů (existujících či budoucích) i typu rozhodčích smluv (rozhodčí smlouva či rozhodčí doložka).

V případě rozhodčí smlouvy o rozhodčím řízení ad hoc je možný v zásadě dvojitý postup. V první řadě si strany mohou pro procesní pravidla zvolit řád stálého rozhodčího soudu nebo instituce, popřípadě využijí Řádu UNCITRAL pro řízení ad hoc. V případě řádu stálého

²⁸ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 89-90

rozhodčího soudu by se však strany měly vypořádat se skutečnostmi, které řízení u takové instituce doprovází, tedy například že stálý rozhodčí soud působí za pomoci vlastní administrativy, kterou řízení ad hoc pochopitelně postrádá. Rozhodčí pravidla UNCITRAL pro jsou pro rozhodčí řízení ad hoc dostatečně podrobná.

Druhou možností je pak formulace rozhodčí doložky bez využití unifikovaných procesních pravidel v podobě nějakého řádu. V tomto případě je s ohledem na požadavek srozumitelnosti a určitosti právních úkonů vhodné do rozhodčí smlouvy začlenit i dohodu o procesních otázkách týkajících se rozhodců a průběhu řízení. Prostá smluvní ustanovení typu „veškeré spory vyplývající ze smlouvy budou řešeny v rozhodčím řízení“, tzv. bianco doložky, se totiž v praxi ukazují být těžko proveditelné. Minimálním obsahem by proto mělo být:

- určení počtu rozhodců, způsob jejich výběru včetně stanovení postupu tam, kde by jedna strana přestala spolupůsobit,
- stanovení režimu placení nákladů rozhodčího řízení a odměn rozhodců,
- určení místa konání rozhodčího řízení,
- určení jazyka pro rozhodčí řízení,
- určení rozhodného práva,
- úprava procesních otázek rozhodčího řízení.

Problematické se v praxi objevuje posouzení, v jaké formě má být dohoda ohledně postupu v řízení, respektive o sjednání pravidel pro postup v řízení učiněna. Zatímco podle některých názorů dohoda o postupu v řízení případně o aplikaci pravidel pro rozhodčí řízení nemusí splňovat podmínky stanovené pro formu sjednání pravomoci (příslušnosti) rozhodců k projednání a rozhodnutí sporu, současná převažující praxe zahraničních rozhodčích řízení i mezinárodního rozhodčího řízení však zastává názor, že takovéto dohody, respektive i dohody o úpravě rozhodčího řízení odchylné od vnitrostátních dispozitivních právních norem či řádů stálých rozhodčích institucí, musí splňovat podmínky stanovené právní úpravou lex arbitri pro sjednání dohody o pravomoci (příslušnosti) rozhodců²⁹. Tento názor je nutno podpořit i s ohledem na obecnou nauku o právních úkonech, podle které se povinnost zachovat předepsanou formu vztahuje na celý právní úkon, tedy na všechny jeho obsahové složky.

Neučiní-li strany dohodu o postupu řízení případně o aplikaci určitých pravidel pro postup v řízení, pak se v případě rozhodčího řízení ad hoc v České republice bude postupováno v souladu obecnou úpravou pro postup v řízení dle § 18 a násl. zákona o rozhodčím řízení

²⁹ srov. A. Bělohávek – Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj, červenec 2005, str. 13 odst. 1

za případného analogického užití občanského soudního řádu v souladu s ustanovením § 30 zákona o rozhodčím řízení.

V. Procesní účinky rozhodčí smlouvy

Platně uzavřená rozhodčí smlouva nemá hmotněprávní účinky na běh promlčecích či prekluzivních lhůt, ani sama o sobě nezpůsobuje překážku již započatého řízení. Má však důležité procesní účinky, v odborné literatuře obvykle vymezené jako pozitivní a negativní účinky rozhodčí smlouvy, kterými jsou³⁰:

1. vznik závazku strany v případě vzniku sporu předložit tento spor v otázkách, na které dopadá, určenému rozhodci či rozhodčí instituci,
2. založení pravomoci rozhodce k projednání a rozhodnutí sporu,
3. derogace pravomoci obecného soudu, který by jinak byl k projednání a rozhodnutí sporu příslušný,
4. vznik povinnosti obecného soudu na základě námítky strany zastavit řízení, pokud sám nezjistí, že rozhodčí smlouva je neplatná, neúčinná, nedopadá na konkrétní spor anebo je nezpůsobilá k použití.

Ad 1. Platně uzavřená rozhodčí smlouva zakládá závazek stran v případě vzniku sporu, který strany nejsou schopny řešit smírně, předložit spor namísto soudu obecnému rozhodci či rozhodčímu soudu. Tento účinek rozhodčí smlouvě přiznává právní řád, který svými garancemi stanoví náhradní mechanismus v případě, že jedna ze stran podá žalobu k soudu obecnému, i když existuje platná rozhodčí smlouva. Poskytnutí těchto garancí vyplývá i z mezinárodních úmluv, které zavázaly státy nejen k tolerování rozhodčího řízení, nýbrž i k poskytnutí garancí jejich provedení (např. článek II. odst. 1 Newyorské úmluvy).

Ad 4. V případě, že by některá ze stran podala bez souhlasu druhé smluvní strany žalobu u obecného soudu, druhá smluvní strana má právo k tomuto soudu vznést námitku nepřislusnosti z důvodu existence rozhodčí smlouvy. Novější literatura v této věci hovoří o tzv. vykonatelné rozhodčí smlouvě v tom smyslu, že jde o rozhodčí smlouvu schopnou zastavit soudní řízení. Newyorská úmluva v článku II odst. 3 ukládá smluvním státům tuto povinnost zabezpečit. Tato problematika je v českém právu upravena v ustanovení § 106 odst. 1 občanského řádu, podle něhož jakmile soud k námitce žalovaného uplatněné nejpozději při prvním jeho úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků projednána v řízení před rozhodci, nemůže věc dále projednávat a řízení zastaví; věc však projedná, jestliže účastníci prohlásí, že na smlouvě trvají. Soud projedná věc i tehdy,

³⁰ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 92

jestliže zjistí, že věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje nebo že její projednání v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že rozhodčí soud se odmítl věcí zabývat. Jak vyplývá z vnitrostátní judikatury, obecné soudy podle tohoto ustanovení postupují.

ROZHODCE V ROZHODČÍM ŘÍZENÍ

Aby určitá osoba mohla vykonávat funkci rozhodce, tedy aby ji bylo možno do funkce rozhodce ustavit, musí být splněny dva předpoklady, a to existence platné rozhodčí smlouvy derogující pravomoc obecných soudů a dále tato osoba musí splňovat určité podmínky pro výkon této funkce, které na ni klade zákon či mezinárodní smlouva a které mohou být případně konkretizovány řádem stálé rozhodčí instituce či stranami rozhodčí smlouvy. Ohledně arbitrability sporu a rozhodčí smlouvy již byl výklad podán (viz výše), proto se bude následující část týkat zaměření na druhý předpoklad.

I. Kvalifikace rozhodce

Z pohledu mezinárodněprávní úpravy, Newyorská úmluva se v důsledku svého zaměření zabývá osobou rozhodce pouze nepřímo v souvislosti s odepřením uznání a výkonu rozhodčího nálezu z důvodů spočívajících ve složení senátu. Rovněž Evropská úmluva se kvalifikací rozhodce nezabývá a pouze výslovně (čl. III Evropské úmluvy) stanoví, že rozhodcem v rozhodčím řízení, na které se vztahují její ustanovení, může být jmenován i cizí státní příslušník. Právně nezávazný, leč mnohými státy v modifikované formě převzatý Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985 v článku 11 odst. 2 stanoví, že žádná osoba nemůže být zbavena práva vystupovat jako rozhodce z důvodu svého státního občanství, pokud se strany nedohodly jinak (přednost tak má úprava v rozhodčí smlouvě).

Podle § 4 odst. 1 a 2 zákona o rozhodčím řízení rozhodcem může být občan České republiky, který je zletilý a způsobilý k právním úkonům, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak, popřípadě cizinec, je-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům. Postačí však, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva České republiky. Z uvedeného vyplývá, že rozhodcem může být podle českého právního řádu výlučně fyzická osoba. Tuto podmínku neporušuje sjednání příslušnosti stálého rozhodčího soudu, který je právnickou osobou³¹. Ačkoliv rozhodnutí přijatá v rámci řízení před stálým rozhodčím soudem jsou rozhodnutím této rozhodčí instituce, jde fakticky o rozhodnutí přijatá prostřednictvím rozhodců, fyzických osob, které podmínky stanovené § 4 a násl. zákona o rozhodčím řízení splňují. Ve srovnání se zahraničními právními úpravami lze říci, že osoby právnické pravidelně oprávnění působit

³¹ srov. A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 53

jako rozhodci nemají, s výjimkou např. libanonské právní úpravy, podle které je umožněno stranám vybrat si právnickou osobu za rozhodce v případě mezinárodní obchodní arbitráže³².

Zletilost a způsobilost k právním úkonům jsou jedinými explicitně vyjádřenými zákonnými podmínkami v českém právu, které musí osoba rozhodce splňovat. Zákon v tomto směru neklade na rozhodce žádná omezení v podobě právnického či jiného vzdělání. Riziko chybného výběru nekvalifikovaného rozhodce je na stranách samých. Je tak ctěna zásada, kterou lze mít za historickou podstatu rozhodčího řízení, že strany svěřují rozhodnutí sporu osobám, které mají jejich důvěru. Přesto však zejména v případě řešení složitých mezinárodních sporů je třeba právnické vzdělání u rozhodců více než doporučit. Rozhodci totiž musí poskytovat určitou garanci, že v průběhu řízení nedojde k narušení procesních práv stran a rovněž jejich rozhodčí nález musí splňovat obsahové i formální podmínky vykonatelného exekučního titulu. V některých právních řádech se objevují ještě další podmínky pro způsobilost být rozhodcem, jako například zkušenosti pro výkon funkce rozhodce (slovenská právní úprava), trestněprávní bezúhonnost (slovenská a maďarská právní úprava) či majetková bezúhonnost (italská právní úprava).

Zvláštní právní předpisy naopak některé osoby pro jejich profesi z možnosti vykonávat funkci rozhodce vylučují. Například státní zástupce nesmí působit jako rozhodce nebo zprostředkovatel řešení právního sporu (srov. § 24 odst. 2 písm. e) zákona č. 14/2002 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění), dále ustanovení § 80 odst. 5 písm. b) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění, vyslovuje neslučitelnost funkce rozhodce s výkonem funkce soudce, přičemž toto omezení se ovšem nevztahuje na tzv. soudce z lidu, a ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění, vylučuje ústavní soudce z možnosti vykonávat funkci rozhodce.

Neslučitelnost soudcovské funkce s výkonem funkce rozhodce však bývá na mezinárodním poli v souvislosti s trendy podporujícími tzv. náhradní způsoby řešení sporů stále více kritizována. Jedná se zejména o případ³³ kombinace řízení před soudy a řízení rozhodčího či smírčího, které může vyústit buď v řízení před soudem, nebo naopak ve vydání vykonatelného titulu v různých formách připuštěných příslušnými právními řády. Například úprava v USA umožňuje v případě konsensu žalobce a žalovaného nahradit

³² zdroj: K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 48 a násled.

³³ A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 55

porotní rozhodování před soudem jakými rozhodčím quaziřízením, ve kterém je oprávněn k přijetí rozhodnutí soudce.

V této souvislosti se nabízí srovnání se zahraničními úpravami inkompatibility funkcí s funkcí rozhodce. Například³⁴ podle článku V.1 nizozemského zákona o arbitráži soudce může akceptovat pravomoc k rozhodování jako rozhodce, rovněž švýcarské právo soudci přijmout funkci rozhodce umožňuje, německá právní úprava připouští tuto možnost v případě speciálního povolení, které bude dáno pouze v případě, kdy strany požádají soudce o výkon této funkce anebo bude určen třetí nezávislou institucí, a libanonská právní úprava stanoví, že soudce může vykonávat funkci rozhodce pouze bezplatně.

Riziko špatného výběru rozhodce může být zmenšeno v případě rozhodčího řízení u stálého rozhodčího soudu nebo instituce, protože tyto pravidelně vedou listiny zapsaných rozhodců, z nichž si strany mohou pro konkrétní případ rozhodce zvolit. Pro zápis rozhodce na listinu rozhodců musí být obvykle splněny ještě další předpoklady než ty zákonem stanovené. Stálé rozhodčí soudy totiž velmi dbají o svou pověst a proto pečlivě zkoumají každého zájemce o zápis do listiny rozhodců. Řada rozhodčích soudů navíc vydává vlastní etický kodex rozhodců, kterými jsou rozhodci povinni se řídit. Podmínky pro zápis do listiny rozhodců u stálé rozhodčí instituce se pochopitelně různí, ať již v požadavcích na jejich odbornost či specializaci³⁵.

Podle článku IV. odst. 1 Statutu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky může být na listinu rozhodců zapsána osoba, která si svou činností osvojila způsobilost pro funkci rozhodce a jejíž vědomosti a zkušenosti včetně znalosti práva ve spojení s osobními vlastnostmi dávají záruku úspěšného výkonu funkce rozhodce. Státní občanství České republiky není pro zápis na listinu podmínkou. O zapsání na listinu a o vypuštění z listiny rozhoduje předsednictvo tohoto rozhodčího soudu.

Dle ustanovení § 5 odst. 2 Statutu Rozhodcovského soudu Slovenskej obchodnej a priemyselnej komore v Bratislavě rozhodcem může být osoba zletilá, způsobilá k právním úkonům, která má zkušenosti z výkonu funkce rozhodce, je bezúhonná, má vysokoškolské vzdělání a ve svém oboru minimálně desetiletou praxi.

³⁴ zdroj: N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 101; K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 49

³⁵ K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005, str. 50 a násl.

Na listinu rozhodců Arabského stálého rozhodčího soudu v Casablance může být zapsána jako rozhodce osoba, která má právnické vzdělání, dobrou pověst a výborné znalosti v oblasti obchodního a finančního práva.

Mezinárodní rozhodčí soud při Rumunské obchodní a průmyslové komoře stanoví v rámci podmínek pro zápis do listiny rozhodců odborné znalosti a zkušenosti z oblasti obchodního práva a mezinárodních ekonomických vztahů.

Podle § 5 odst. 2 Řádu Dánského rozhodčího soudu může funkci jediného rozhodce vykonávat pouze osoba s právnickým vzděláním, avšak v případě sporu nepatrné hodnoty může Dánský rozhodčí soud jmenovat jediným rozhodcem osobu se zvláštním technickým vzděláním, pokud strany proti jejímu jmenování nevnesou žádnou námitku.

V souladu s ustanovením článku 14 odst. 1 Washingtonské úmluvy do seznamu smírčích soudců a rozhodců rozhodujících spory před Mezinárodním střediskem pro řešení sporů z investic mohou být jmenovány osoby vysokých morálních kvalit a uznávaných odborností v oblastech práva, obchodu, průmyslu nebo financí, na něž je spolehnutí, že budou vydávat nezávislá rozhodnutí.

U Obchodního rozhodčího střediska v Bahrajnu může jako rozhodce rozhodovat osoba, která má právní praxi nebo je soudcem a má bohaté zkušenosti z oblasti obchodu, průmyslu a financí.

Rozhodčí soud při Asociaci mezinárodní obchodní komory v Litvě naopak žádné zvláštní požadavky na kvalifikaci rozhodců nestanoví.

Strany nejsou vázány listinou rozhodců stálého rozhodčího soudu, ta má pouze doporučující charakter, pokud však jmenují osobu, která na seznamu rozhodců nefiguruje, pak i tato osoba musí splňovat všechna kritéria a podmínky pro zápis do listiny rozhodců stanovené a musí být do funkce rozhodce příslušným orgánem rozhodčího soudu následně potvrzena. Tak je tomu i v případě, že rozhodčí soud listinu rozhodců vůbec nevede.

Posledním zákonným požadavkem vyplývajícím z ustanovení § 8 a násl. zákona o rozhodčím řízení je požadavek nepodjatosti a nestrannosti rozhodce, čímž se rozumí nezávislost rozhodce na výsledku sporu. K tomuto stanovisku se přiklání i většina zahraničních právních úprav. Rozhodce bývá sice ve většině případů stranou sporu jmenován, nepůsobí však jako zástupce strany, nýbrž jako nezávislý subjekt. Jeho určité kvazispojení se stranou, která jej pro řízení jmenovala, se tak spíše projevuje v tom, že za tuto stranu dbá na dodržování procesních pravidel a je tedy spíše jakýmsi garantem dodržování procesních práv strany, která ho jmenovala. Tuto možnou podjatost je pak nutno vždy chápat v závislosti na konkrétních okolnostech. Zcela zjevným příkladem nedostatku nestrannosti je případ, kdy je rozhodcem jmenována osoba, která je nebo v minulosti byla

členem statutárního či jiného orgánu účastníka řízení, správcem konkursní podstaty nebo právním zástupcem nebo zmocněncem pověřeným zastupováním některého z účastníků bez ohledu na to, zda je předmětem takového mandátního vztahu otázka či okruh úkonů, jakkoliv souvisejících s předmětem sporu projednávaného v rozhodčím řízení či nikoliv³⁶.

K této otázce se podrobně vyjádřila i judikatura a řada rozhodčích nálezů. Například Krajský soud v Olomouci v rámci odůvodnění rozsudku ze dne 30.05.2001, č.j. 22 Cm 18/2001-90, následně potvrzeného usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10.10.2001, vyjádřil názor, že *námítka ohledně pochybností o nezávislém a nestranném rozhodování rozhodce, který je zapsán v seznamu rozhodců vedeném jiným soukromoprávním subjektem než stálým rozhodčím soudem, je irelevantní, jestliže není dán jiný pádný důvod, pro který by konkrétní osoba neměla být jmenována rozhodcem. Stejně tak pouhé zapsání rozhodce zvoleného žalobcem a zapsání právního zástupce žalobce do stejného seznamu rozhodců, v němž jsou zapsáni někteří advokáti z celé ČR, není důvodem k pochybnostem o nestranném rozhodování*. Dále například podle rozhodčího nálezu vydaného Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Rsp 53/95, *pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti rozhodce jsou dány též tehdy, pokud rozhodce jmenovaný stranou mimo listinu rozhodců vedenou rozhodčím soudem působí v téže advokátní kanceláři, v jaké působí právní zástupce strany, zejména pokud jménem žalovaného ve sporu činí podání*. Naproti tomu dle řady dalších rozhodčích nálezů zmíněného rozhodčího soudu (např. Rsp 147/2001, Rsp 148/2001, Rsp122/2002) *důvod pro vyloučení rozhodce kvůli nedostatku jeho nestrannosti nelze spatřovat jen ve skutečnosti, jestliže tentýž rozhodce vyjádřil svůj právní názor na obdobnou věc při rozhodování v jiném sporu, byť v tomto jiném sporu byli identičtí účastníci a rovněž předmět sporu byl ve svém základu shodný, tj. předmětem sporu byl shodný právní vztah*.³⁷

V řízení před řadou rozhodčích center, resp. stálých rozhodčích soudů se lze shledat i s praxí, kdy je rozhodce povinen před svým potvrzením do funkce zpracovat a podepsat prohlášení o své nezávislosti, v němž musí uvést veškeré případné výhrady ohledně své nestrannosti a okolnosti, které by mohly znamenat ohrožení jeho nestrannosti nebo které by mohly být některým z účastníků vyhodnoceny jako porušení zásady nestrannosti. Tento postup je kupříkladu běžný u Mezinárodního rozhodčího soudu ICC (ICA) u Mezinárodního rozhodčího soudu Hospodářské komory Rakouska a od druhé poloviny roku 2003 i v řízení

³⁶ srov. A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 80 a násl.

³⁷ zdroj: A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 87

před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Takové prohlášení, které se poskytne též účastníkům řízení ještě před zahájením projednávání věci, dává účastníkům možnost včas uplatnit případnou námitku podjatosti rozhodce.

V případě, že okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o nepodjatosti rozhodce (popřípadě okolnosti, pro něž by daná osoba jako rozhodce byla vyloučena z jiných důvodů) vyjdou najevo dodatečně, je podle české právní úpravy již určený nebo jmenovaný rozhodce vyloučen z projednávání věci a je povinen se funkce rozhodce vzdát. Pokud se sám této funkce nevzdá, mohou se stran dohodnout o postupu při jeho vyloučení, popřípadě i kterákoli ze stran může podat návrh, aby o vyloučení rozhodl obecný soud (srov. § 11, § 12 odst. 1 a 2 zákona o rozhodčím řízení).

II. Ustavení a zánik funkce rozhodce

Právní řád rovněž stanoví, jakým způsobem se způsobilá osoba rozhodcem stane, tedy jakým způsobem bude do funkce určena či jmenována. Zde hraje klíčovou roli rozhodčí smlouva, popřípadě další dohoda stran, která může určovat i osoby rozhodců, anebo častěji stanoví způsob, jakým budou počet i osoby rozhodců určeny. Vzhledem k tomu, že základním principem prolínajícím se právními úpravami je princip smluvní volnosti, zasahují právní řády či mezinárodní úmluvy do této volnosti teprve tehdy, když by pro nečinnost strany či neschopnost stran se dohodnout na určité osobě mohlo dojít k tomu, že by rozhodčí smlouva byla nerealizovatelná.

Možnosti ustavení rozhodce do funkce lze z teoretického hlediska podle toho, zda je při tomto ustavení třeba součinnosti obecného soudu rozdělit na řádné a mimořádné. Za řádné způsoby lze podle tohoto rozdělení považovat³⁸:

- určení osoby rozhodce přímo v rozhodčí smlouvě,
- určení mechanismu v rozhodčí smlouvě, na základě kterého budou počet a osoby rozhodců určeny,
- odkazem na řád či pravidla stálého rozhodčího soudu, který obsahuje ustanovení upravující mechanismus určení rozhodců,
- způsobem, který stanoví zákon či mezinárodní smlouva.

V souladu s § 7 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení, nemá-li rozhodčí smlouva ustanovení o určení a počtu rozhodců, jmenuje každá ze stran jednoho rozhodce a tito rozhodci volí

³⁸ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 105 a násl.

předsedajícího rozhodce. Ze zákona (§ 7 odst. 1 věta druhá zákona o rozhodčím řízení) dále vyplývá, že ať již v případě, že rozhodčí smlouva má ustanovení ohledně počtu rozhodců, nebo že se strany na tomto počtu dohodnou až dodatečně, počet rozhodců musí být vždy lichý. Tento požadavek nepřímo vyplývá z článku IV odst. 4 Evropské úmluvy. Tímto ustanovením se v důsledku snižují problémy s případným nedosažením většiny hlasů při usnášení o rozhodčím nálezu.

Mimořádný způsob ustavení rozhodce nastává v případě, je jsou jedna ze stran či rozhodci sami v případě jmenování rozhodce nečinní. V takovém případě v souladu s českým právním řádem jmenuje rozhodce na návrh kterékoli strany či kteréhokoli z již jmenovaných rozhodců obecný soud. Ten může dále jmenovat nového rozhodce v případě, že již jmenovaný rozhodce nemůže činnost rozhodce vykonávat nebo se funkce rozhodce vzdá (viz níže). V případě sporu z mezinárodního obchodního styku bude rozhodce dle článku IV. odst. 2 Evropské úmluvy jmenován na žádost té strany, která rozhodce již jmenovala, předsedou příslušné obchodní komory v zemi, v níž má strana, která je v prodlení, v okamžiku podání žaloby svůj obvyklý pobyt nebo své sídlo, nebo bude jmenován Zvláštním výborem, který byl na základě Evropské úmluvy vytvořen.

Určitá osoba se však nestává rozhodcem jen na základě rozhodčí smlouvy, zákonných či řádem rozhodčího soudu stanovených podmínek, ke završení procesu konstituování osoby jako rozhodce a k založení vztahu mezi stranami na straně jedné a rozhodcem na straně druhé je třeba v souladu s § 5 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení jejího písemného přijetí (*receptum arbitrii*)³⁹. Funkce rozhodce je totiž funkcí dobrovolnou a nikomu nelze nařídit, aby ji vykonával. Přitom však není zapotřebí, aby se tak stalo úkonem adresovaným účastníku, který rozhodce jmenoval, nýbrž postačí, pokud bude toto písemné prohlášení založeno ve spisové dokumentaci osvědčující průběh řízení.

K zániku funkce rozhodce, tedy k zániku mandátu k rozhodování sporu může kromě standardních způsobů, kterými jsou vydání rozhodčího nálezu či usnesení o zastavení rozhodčího řízení (a v obecnější rovině pochopitelně také smrtí rozhodce) dojít jaké nestandardním způsobem, jakým je například odvolání rozhodce stranami, vyloučením rozhodce či jeho odstoupením. Kromě důvodů nuceného odstoupení či vyloučení rozhodce (viz výše) zná zákon o rozhodčím řízení i případ vzdání se funkce ze závažných důvodů nebo se souhlasem stran (§ 5 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení).

³⁹ A. Bělohlávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 60

Vzhledem k tomu, že vzdání se funkce rozhodce může zkomplikovat postavení stran, nemůže rozhodce takový úkon učinit bez naplnění zákonem stanovených podmínek. Proto je možno vzdát se funkce bez uvedení důvodu jen se souhlasem stran. Tento souhlas nemusí být udělen výslovně, nýbrž je možno jej učinit i konkludentním způsobem nevzbuzujícím pochybnosti ohledně projevu vůle, jako například jmenováním jiného rozhodce namísto rozhodce, který o souhlas se vzdáním se funkce požádal. V případě vzdání se funkce bez souhlasu stran z důvodů rozhodcem uvedených, tyto musí být objektivně posouzeny jako závažné⁴⁰. Vedle případů spočívajících v osobním stavu, jako je například nemoc, závažné změny v rodinné situaci, může jít též například o situaci, kdy rozhodce bude neočekávaně vyslán svým zaměstnavatelem na dlouhodobou pracovní cestu, jejíž trvání by znamenalo nepřiměřené prodloužení v projednávání věci. Rozhodci totiž vykonávají svou činnost většinou vedle jiné své profese nebo povolání. Dalšími závažnými důvody, které mohu ospravedlňovat odstoupení rozhodce, mohou být důvody spočívající v některých okolnostech řízení nebo v chování samotných rozhodců.

Otázce odstoupení rozhodce je v mezinárodní praxi věnována značná pozornost, a to s ohledem na obecnou zásadu, totiž že *„nikdo není nucen k tomu, aby se stal rozhodcem; kdo se však jednou rozhodne pro přijetí jmenování rozhodcem, je povinen tuto funkci vykonávat“*. Podle převažujících názorů v souvislosti s mezinárodním rozhodčím řízením případné vnitřní rozpory mezi rozhodci by neměly zavadávat příčinu pro odstoupení rozhodce. Mezinárodní praxe se kloní k tomu, že odstoupení rozhodce je možností výjimečnou a ojedinělou a v případě takového přístupu některého člena senátu zbývajících rozhodci nejen mohou, nýbrž musí spor rozhodnout, protože v opačném případě by se jednalo o odmítání spravedlnosti.

V této souvislosti stojí za zmínku případ Ivan Milutinovic PIM ca Deutsche Babcock AG, řešený Mezinárodním rozhodčím soudem ICC č. 5017 (ICA – ICC), kdy rozhodce Jovanovic jmenovaný žalobcem v průběhu řízení odstoupil s poukazem na to, že straně která ho jmenovala, nebyl poskytnut dostatečný prostor k hájení svých zájmů a k provedení konkrétních důkazů. Zbývajících dva rozhodci byli toho názoru, že odstoupení bylo neoprávněné a předložili věc k zaujetí stanoviska rozhodčímu soudu při ICC, který se s názorem zbývajících rozhodců ztotožnil. Senát pak pokračoval v řízení a vynesl i konečné rozhodnutí i bez účasti rozhodce Jovanovice, a to z důvodu, že případ byl projednán do takové míry, která umožňovala rozhodnutí sporu a tedy ukončení řízení, ovšem za předpokladu, že zbývajících rozhodci dosáhnou konsenzu a že s takovým rozhodcem, který

⁴⁰ A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 61 a násl.

neoprávněně odstoupí a svým následným pasivním přístupem bude blokovat činnost senátu, bude nadále nakládáno tak, jako by byl členem senátu, tj. bude zván k poradám senátu a bude mu dána příležitost zapojit se do rozhodování a vyjádřit svůj názor na věc.

III. Postavení rozhodce v rozhodčím řízení

Jak již bylo výše uvedeno, rozhodce je osobou stranami zmocněnou k projednání a rozhodnutí určitého sporu. Touto pravomocí se odlišuje například od mediátorů či konciliátorů. V této souvislosti vyvstává otázka, jaký typ vztahu je přijetím funkce rozhodce mezi stranami a rozhodcem založen, přičemž v zásadě je možné vyjít ze dvou přístupů⁴¹:

1. První přístup hodnotí vztah mezi stranami a rozhodcem jako vztah smluvní, podmíněný existencí platné rozhodčí smlouvy, aktem jmenování rozhodce a souhlasem rozhodce s výkonem funkce. Na smlouvu nahlíží jako na zvláštní smluvní typ spadající do oblasti soukromého práva.
2. Opačný přístup odděluje fázi smluvní, kdy jsou strany vůči sobě vázány rozhodčí smlouvou a založení pravomoci k rozhodování sporu, kdy rozhodce po přijetí svého mandátu získá postavení osoby „nadané mocí veřejnou k rozhodování a opírající se v jejím výkonu nadále o zákon“, tedy rozhodující v souladu s platnými právními normami.

K prvnímu přístupu se nepřímě přiklonil Ústavní soud České republiky v odůvodnění usnesení ze dne 15.07.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02, ve věci ústavní stížnosti O., spol. s r.o., proti rozhodčímu nálezu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky ze dne 13.12.2001, sp. zn. Rsp 90/99, ve kterém se přiklonil k názoru vyjádřeném předsedou rozhodčího senátu, který napadený rozhodčí nález vydal a dle kterého *charakter rozhodčí činnosti je založen smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud*. V této souvislosti je nutno říci, že Ústavní soud v tomto usnesení rozhodoval o své nepříslušnosti z důvodu, že rozhodčí nález není rozhodnutím orgánu veřejné moci.

Rozhodce se tedy svým jmenováním nestává orgánem státu, o čemž svědčí i to, že není nadán donucovacími pravomocemi, nýbrž veškeré procesní úkony může sám provádět jen bez použití donucovacích prostředků či hrozby mocí.

⁴¹ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 110-111

Druhý přístup je zastáván například Prof. Dr. Alexandrem J. Bělohlávkem⁴², podle nějž oprávnění k výkonu funkce rozhodce existuje bez ohledu na to, zda došlo ke vzniku soukromoprávního vztahu mezi tímto rozhodcem a stranou, která ho nominovala. Nespočívá-li oprávnění rozhodce na soukromoprávním vztahu, neurčuje takový právní vztah ani povinnosti spojené s tímto oprávněním. Z tohoto procesněprávního hlediska jsou povinnosti rozhodce určovány předpisy legis fori a v jejich rámci rozhodčí smlouvou uzavřenou mezi stranami, s nimiž rozhodce pouze přijetím svého jmenování vyslovuje souhlas. Receptum arbitrii je pouze akceptací procesního ujednání stran o pravomoci ze strany rozhodce, který tímto vstupuje nejen do práv, nýbrž i do povinností soudce, byť tím rozhodce nenabývá postavení orgánu moci veřejné. Za pomoci nástrojů obdobných těm, které mají k dispozici orgány moci veřejné nebo prostřednictvím těchto orgánů pak nalézá právo a svůj právní názor po posouzení skutkového stavu věci na základě provedeného dokazování vyslovuje ve formě rozhodčího nálezu, který má charakter vykonatelného titulu. Bez ohledu na úpravu obsaženou v § 7 zákona o rozhodčím řízení výkon rozhodcovské funkce není a ani nemůže být konán na smluvním základě. Vznik smluvního vztahu mezi rozhodcem a její jmenující stranou by odporoval zásadě nestrannosti výkonu funkce rozhodce a stejně tak je nepřijatelné, že by zmíněný soukromoprávní smluvní vztah vznikl mezi rozhodcem a stranou, která ho nejmenovala nebo dokonce předsedajícím rozhodcem v případě senátního rozhodování sporu.

Daný problém je též možno rozebrat co do práv a povinností rozhodce. Mezi tyto se řadí oprávnění a zároveň povinnost projednat a rozhodnout spor a v rámci toho též rozhodování o své pravomoci (viz níže). Mezi další rozhodcovské povinnosti patří též závazek mlčenlivosti o skutečnostech, o kterých se rozhodce dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce (§ 6 zákona o rozhodčím řízení), povinnost vykonávat svou funkci v souladu se zákonem (§ 5 odst. 1 věta druhá zákona o rozhodčím řízení), oznamovací povinnost týkající se požadavku nepodjatosti, nezávislosti a nestrannosti (§ 8 zákona o rozhodčím řízení) včetně povinnosti vzdát se v tomto případě své funkce (§ § 11 a 12 zákona o rozhodčím řízení). Z uvedeného vyplývá, že na rozhodce jsou kladeny povinnosti obdobné povinnostem soudců a též jeho postavení je soudcovskému postavení nejbližší připodobitelné. Rozhodce, přestože byl jednou ze stran jmenován není považován za advokáta této strany či jejího zástupce v řízení. Je oprávněn a zároveň povinen rozhodnout v souladu s hmotným právem (popřípadě na základě pověření stran podle zásad spravedlnosti), byť by takové rozhodnutí bylo v rozporu se zájmem strany která jej jmenovala. Rozhodnutím rozhodců ve formě rozhodčího nálezu jsou závazná rozhodnutí, kterým jsou za splnění všech

⁴² A. Bělohlávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 64

zákoných podmínek právním řádem přiznávány stejné vlastnosti, jako rozhodnutím soudním.

S ohledem na vše shora uvedené lze postavení rozhodce v rozhodčím řízení přisoudit smíšenou povahu, danou tím, že pravomoc rozhodce je založena rozhodčí smlouvou, tedy soukromoprávním ujednáním, nicméně jeho postavení v rámci vlastního rozhodčího řízení je postavením autonomním, na stranách do značné míry nezávislým a jeho rozhodnutí je pro obě strany závazné a vykonatelné.

IV. Rozhodování o pravomoci rozhodců

Další otázkou patřící k těm, které pojednávají o významu rozhodčího řízení ve vztahu k řízení soudnímu je otázka, zda rozhodci sami mají právo rozhodovat o své pravomoci, a to i v případech, kdy je námitka nepřislušnosti rozhodců nebo rozhodčí instituce stranou vznesena. Možné konstrukce řešení této otázky lze v podstatě roztřídit do tří možností⁴³:

1. po vznesení námitky nepřislušnosti je spor o pravomoc postoupen soudu obecnému a rozhodci nemohou dále postupovat v rozhodčím řízení až do případného soudního rozhodnutí o zamítnutí této námitky, nebo
2. této námitce rozhodují sami rozhodci a obecný soud nemá možnost přezkoumávat toto jejich rozhodnutí až do fáze po vydání rozhodčího nálezu, popřípadě
3. námitce sice nejdříve rozhodují sami rozhodci, nicméně jejich rozhodnutí o příslušnosti je přezkoumatelné na návrh strany ještě v průběhu rozhodčího řízení.

Základním principem, který ve svých různých variacích ovládá většinu mezinárodních i národních právních úprav, je princip nazývaný „pravomoc-pravomoc“, tedy pravomoc rozhodců sami rozhodnout v konkrétním případě o své pravomoci rozhodnout spor. Tato pravomoc rozhodčího soudnictví je v současných národních i mezinárodních právních úpravách relativní, spadá totiž do obvyklých kontrolních pravomocí soudů. Právní základ tohoto principu je v objektivním právu, nikoliv v dohodě stran. V obecné rovině se také dá hovořit o pozitivních a negativních účincích tohoto principu. Pozitivním účinkem je právě rozhodování rozhodců o své vlastní pravomoci, negativním účinkem je naopak vyjádřeno, že rozhodci nejsou jedinými a výlučnými osobami, které o arbitrážní pravomoci rozhodují, nýbrž jsou prvními. Soud totiž nemůže o pravomoci rozhodců rozhodnout dříve, než byla dána tato možnost rozhodcům.

---

⁴³ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 112 a násl.

Z pohledu mezinárodní právní úpravy je komplex problémů týkajících se pravomoci rozhodce a námitky nepřislušnosti rozhodců řešen v Evropské úmluvě. Dle článku V. odst. 1 Evropské úmluvy námitku nepřislušnosti týkající se toho, že sporná otázka přesahuje pravomoc rozhodce, lze vznést v průběhu řízení při uplatnění sporné otázky. Jinak záleží na rozhodci, zda při pozdějším vznesení námitky uzná, že zpoždění bylo z omluvitelných důvodů. Podle odst. 3 zmíněného ustanovení v případě vznesení námitky nepřislušnosti rozhodce nemá s výhradou pozdějšího soudního přezkumu ustát v provádění řízení a je oprávněn o své příslušnosti rozhodnout, jakož i o existenci nebo platnosti rozhodčí smlouvy nebo smlouvy, jejíž je rozhodčí smlouva součástí.

Jednotlivé zahraniční právní úpravy pravidelně poskytují rozhodcům rozhodovat o své pravomoci. Například německá právní úprava výslovně stanoví, že rozhodce rozhoduje sám o své pravomoci a v rámci tohoto oprávnění také o tom, zda je rozhodčí smlouva platná či není. Toto rozhodnutí rozhodčího soudu ovšem může být na základě žádosti strany přezkoumáno soudem. Dokud není vydáno negativní rozhodnutí, pokračuje rozhodčí soud v rozhodování.

Zákon o rozhodčím řízení svěřuje ustanovením § 15 oprávnění rozhodovat o arbitrážní pravomoci přímo rozhodcům. Tu jsou povinni zkoumat jednak sami z úřední povinnosti, a dále jsou o ní povinni rozhodnout na základě námitky nedostatku pravomoci, zakládající se na neexistenci, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, nejde-li o neplatnost z důvodu, že ve věci nebylo možno rozhodčí smlouvu uzavřít, vznesené stranou nejpozději při prvním úkonu v řízení, týkajícího se věci samé. Rozhodci jsou povinni otázku pravomoci posuzovat v celém průběhu řízení, tj. vždy od zahájení řízení a v celém jeho průběhu, tj. i tehdy, dojde-li ke změně jakýchkoli procesních ustanovení, neboť se jedná o jednu z podmínek řízení. Dojdou-li rozhodci k závěru, že jejich pravomoc (příslušnost) není dána, a to ať již z důvodu nedostatku arbitrability či z důvodu neexistence či neplatnosti rozhodčí smlouvy, rozhodnou o tom usnesením, kterým se rozhodčí řízení skončí. Dle názoru A. Bělohávek⁴⁴ rozhodci jsou povinni zkoumat z úřední povinnosti svou pravomoc (příslušnost) nejen z hlediska arbitrability sporu jako takového, nýbrž jsou povinni zkoumat i rozhodčí smlouvu pro její případnou neplatnost nebo zánik, příp. že se na daný spor nevztahuje, když účastník, který by toto namítnout mohl, není v řízení aktivní, resp. neučinil žádný úkon týkající se věci samé. Rozhodci však nejsou povinni strany na možnost námitky nedostatku pravomoci

---

⁴⁴ A. Bělohávek – Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj, červenec 2005, str. 13

upozorňovat, a to bez ohledu na to, zda strany jednají prostřednictvím osoby kvalifikovan v oboru práva či nikoliv⁴⁵.

Rozhodování o pravomoci a pislušnosti řády některých stálých rozhodčích soudů svěřují do pravomoci orgánů tohoto rozhodčího soudu. Například v řízení před Rozhodčím soudem při Hospodrsk komoře Āesk republiky a Agrární komoře Āesk republiky v mezinárodních sporech o připadn námítce nedostatku pravomoci (pislušnosti) rozhoduje obligatorn předsednictvo tohoto rozhodčího soudu; ve vnitrostátních sporech jsou o této námítce oprvnn rozhodovat sami rozhodci, mohou si však vyžádat stanovisko předsednictva tohoto rozhodčího soudu.

K této otázce se podrobn vyjdřila i judikatura a rozhodcovské praxe⁴⁶, například dle rozsudku Krajského soudu v Olomouci ze dne 30.05.2001, č.j. 22 Cm 18/2001-90, potvrzenm usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10.10.2001 *posouzení pravomoci rozhodců o rozhodnutí o věži... je oprvnnm rozhodců, kteř o techto otázkách v rozhodčím řízení rozhodnou. Jinak řeeno, všechny spory účastníků smlouvy vzniklé v souvislosti s níž musí být řešeny v rozhodčím řízení, a nikoliv soudem.* Dále například dle usnesení předsednictva Rozhodčího soudu při Āeskoslovensk obchodní a přumyslov komoře v Praze Rsp 26/76 *otázkou pislušnosti rozhodčího soudu se musí předsednictvo stále zabývat, i když jednou tuto otázku kladn vyřešilo. Jeho rozhodnutí nenabývá právní mocí. Rozhodnutí předsednictva o pislušnosti není výrokem, kteř by mohl nabt právní mocí.*

---

⁴⁵ A. Bělohlávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 124

⁴⁶ zdroj: A. Bělohlávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 125, 126

ROZHODNÉ PRÁVO V MEZINÁRODNÍ ARBITRÁŽI

Mezi právními řády různých států se projevují výrazné rozdíly právě v otázkách rozhodného práva. Část úprav setrvává spíše v konzervativní pozici a v těchto otázkách se rozhodčí řízení nikterak neliší od řízení soudního. Dispozice stran či rozhodců tak zasahuje jen některé otázky či instituty. Část úprav se naopak snaží vyjít vstříc požadavkům mezinárodního prostředí a stranám či rozhodcům je umožněna dispozice s celými soubory norem. Určením rozhodného práva se rozumí určení právního řádu či právních norem, kterými se bude soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem řídit, popřípadě kterými bude upraven postup v řízení o věcech, v nichž je mezinárodní prvek obsažen⁴⁷. Termín „rozhodné právo“ tak v rozhodčím řízení vystupuje zejména v těchto otázkách:

1. právo kterým se řídí rozhodčí řízení, tedy procesní normy
2. a právo rozhodné pro meritum sporu, čímž se rozumí právo rozhodné pro hlavní smlouvu.

I. Určení procesních norem pro rozhodčí řízení

V rozhodčím řízení na rozdíl od řízení soudního jsou strany nadány většími dispozicemi s řadou otázek týkajících se průběhu řízení. Strany jsou oprávněny si dohodnout např. nominaci rozhodců, průběh řízení, popřípadě další s ním související otázky, jako například místo řízení, jazyk, počet rozhodců apod. Právní řády v mezinárodní obchodní arbitráži upravují tyto dispozice v různých pojetích v tom smyslu, že strany mohou s procesními otázkami disponovat buď pouze uvnitř rozhodného procesního práva, popřípadě mohou disponovat též s procesním právem jako celkem. Teoretické přístupy lze tak rozlišit do dvou různých pojetí⁴⁸:

- a) teritoriální pojetí, které tradičně znamená, že výběrem určitého sudiště si strany vybírají zároveň jeho procesní normy; procesní normy fora jsou v tomto případě rozhodující a pouze a jen v jeho rámci dochází k naplnění principu autonomie vůle stran tam, kde to tyto normy připouštějí. Zásadně tedy není připuštěna změna procesních norem státu jako celku.
- b) smluvní pojetí naopak umožňuje stranám, popřípadě i rozhodcům rozhodnout o použití procesního práva jako celku bez nutné vazby na procesní normy státu, kde rozhodčí řízení probíhá, tedy i procesní normy jiného státu, než je stát fora. Toto pojetí ve svých krajních podobách přechází do roviny tzv. „delokalizace“ a „denacionalizace“ rozhodčího řízení. Delokalizace rovněž vychází z popření výlučného postavení legis

⁴⁷ srov. Z. Kučera – Mezinárodní právo soukromé, 4. opravené a doplněné vydání, Brno 1999, str. 21 a násl.

⁴⁸ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 121 a násl.

fori k mezinárodnímu rozhodčímu řízení, na rozdíl od smluvního pojetí ovšem v této rovině musí lex fori záměnu procesních norem umožnit. Denacionalizace pak popírá spojení mezinárodní obchodní arbitráže s jakýmkoli národním právním systémem.

Z hlediska mezinárodní úpravy rozhodného práva pro mezinárodní rozhodčí řízení je významná úprava této otázky v Evropské úmluvě, která zvolila autonomní řešení dávající přímou dispozici stranám, rozhodcům a dalším rozhodčím orgánům. V souladu s článkem IV. Evropské úmluvy v případě, že se strany rozhodly předložit spor některé stálé rozhodčí instituci, uplatní se její rozhodčí řád. V případě arbitráže ad hoc pak strany mohou na základě úmluvy pravidla arbitráže stanovit, a pokud tak neučiní a neurčí je ani rozhodci sami, stanoví je buď předseda příslušné obchodní komory v zemi sídla žalovaného nebo Zvláštní výbor uvedený v příloze úmluvy. Podle Washingtonské úmluvy rovněž náleží tvorba procesních pravidel v případě, že neexistují v úmluvě ani nejsou dodatečně stanoveny vůli stran, rovněž rozhodčímu soudu. Newyorská úmluva reguluje danou problematiku v souvislosti s uznáním a výkonem rozhodčích nálezů, když v souladu s článkem V odst. 1 písm. d) připouští odepření uznání a výkonu rozhodčího nálezu na žádost strany, jestliže tato prokáže příslušnému orgánu země, v níž je o uznání a výkon žádáno, že „*složení rozhodčího soudu nebo rozhodčí řízení nebylo v souladu s ujednáním stran, nebo nebylo-li takového ujednání, že nebylo v souladu se zákonem země, kde se rozhodčí řízení konalo*“.

V zahraničních úpravách obecně existuje silná tendence narušit výlučnou pozici sudiště jakožto místa, jehož procesní normy musí být jako celek aplikovány. Například podle francouzské právní úpravy si strany mohou určit svá procesní pravidla odkazem na určitý rozhodčí řád, vlastní formulací nebo odkazem na právo některého státu, a pokud tak strany neučiní, je toto právo svěřeno rozhodcům. Švýcarská právní úprava rovněž plně uznává specifickou mezinárodní obchodní arbitráže, když umožňuje, aby si strany přímo nebo odkazem na arbitrážní normy či na procesní právo vymezily samy průběh řízení. Pokud strany samy neupravily průběh řízení, rozhodce či rozhodci určí pravidla buď přímo, nebo odkazem na arbitrážní normy nebo právní řád. Naopak německá právní úprava připouští pouze vnitřní autonomii v rámci tohoto procesu; strany si mohou učit pravidla, nicméně nemohou se odchýlit od norem určité kategorie platících v místě rozhodování. V případě, že si strany procesní pravidla neurčí, platí totéž pro rozhodce.

Rovněž česká právní úprava v § 17 a násl. zákona o rozhodčím řízení připouští možnost dohody stran o procesních pravidlech, v rámci níž si strany mohou dohodnout mimo jiné i postup, kterým mají rozhodci řízení vést, popřípadě mohou v rozhodčí smlouvě odkázat na jiné předpisy, než jsou statuty a řády stálých rozhodčích soudů (§ 13 odst. 3 zákona

o rozhodčím řízení). Možnost stran zvolit si rozhodné procesní právo však není neomezená. Česká právní úprava dává jednoznačně přednost shora uvedenému teritoriálnímu pojetí, když dává limity soukromoprávní úpravy rozhodčího řízení v podobě kogentních ustanovení příslušných procesních předpisů. K základním procesním zásadám české úpravy rozhodčího řízení patří aplikace zásady *lex fori*. Rovněž pokud si strany žádná zvláštní pravidla nesjednají, použije se pro rozhodčí řízení zákon o rozhodčím řízení, popřípadě, v souladu s ustanovením § 30 zákona o rozhodčím řízení, nestanoví-li tento zákon jinak, užití se na řízení před rozhodci přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu. Tato „přiměřená aplikace“ se však v praxi jeví často jako sporná v tom s ohledem na její možnou interpretaci. V zásadě však lze uvést, že přiměřené použití neznamená automatické použití norem občanského soudního řádu tam, kde strany, rozhodci (srov. § 19 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení), popřípadě zákon o rozhodčím řízení mlčí, dále že výraz „přiměřeně“ by měl být též promítnut do obecných zásad české úpravy rozhodčího řízení s ohledem na jeho odlišnost od řízení soudního, a konečně, že tzv. nepřekročitelný rámec představují ustanovení mezinárodních smluv a zákona o rozhodčím řízení o zrušení, popřípadě odepření výkonu rozhodčího nálezu⁴⁹.

II. Určení rozhodného práva pro meritum sporu

Právem rozhodným pro meritum projednávaného sporu se nejčastěji rozumí právo rozhodné pro hlavní smlouvu. Rovněž v tomto případě se z hlediska určení rozhodného práva co do možností právní úpravy uplatňují v zásadě shora uvedené dva přístupy⁵⁰:

- a) V souladu s teritoriálním přístupem jsou aplikovány normy mezinárodního práva soukromého *lex fori*, kterými se určí rozhodné hmotné právo. Charakteristickým rysem tohoto přístupu je důsledné sledování norem platných na území státu, kde je o věci rozhodováno a pochopitelně rozsah možností v aplikaci práva je výrazně užší. Tento přístup přibližuje rozhodčí řízení k řízení před soudy obecnými.
- b) Pro smluvní pojetí je naopak typický volnější přístup k otázce určení rozhodného práva, ať již stranami nebo rozhodci, a snaha o odpoutání od sudiště, které je v mezinárodní obchodní arbitráži pravidelně náhodné, s ohledem na neutralitu jak vůči stranám, tak vůči projednávané smlouvě a sporu z ní vyplývajícího. Tento přístup respektuje autonomii stran či rozhodců v rozhodování, a to v celé škále možností, od opuštění zásady *legis fori* pro použití obvykle kolizních norem mezinárodního práva soukromého, přes tvorbu kolizních pravidel samotnými rozhodci, přes tzv. přímé určení

⁴⁹ srov. M. Pauknerová – Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva, Právní rozhledy, prosinec 2003, str. 550; N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 124-125

⁵⁰ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 128 a násl.

hmotného bez využití kolizních norem až po aplikaci nikoli hmotného práva určitého státu, nýbrž aplikaci právních pravidel vytvořených mezinárodními obchodníky (tzv. *lex mercatoria*) či rozhodování na základě spravedlnosti (viz níže).

Mezinárodněprávní úprava rozhodného práva pro meritum sporu je obsažena v článku VII odst. 1 Evropské úmluvy, dle kterého „*strany mají na vůli určit právo, kterého mají rozhodci použít pro rozhodování ve věci samé. Neoznačí-li strany použitelné právo, rozhodci použijí právo určeného podle kolizního pravidla, které budou považovat za přiměřené v daném případě. V obou případech budou rozhodci přihlížet k ustanovením smluv a k obchodním zvyklostem*“. Toto ustanovení přináší poněkud kontroverzní interpretační možnosti, neboť na jedné straně přirozeně vede k názoru, že z pohledu Evropské úmluvy je možné postupovat nejenom podle kolizních norem fora, ale i na základě cizích kolizních norem, popřípadě i na základě kolizního pravidla vytvořeného ad hoc, přičemž při jeho vytváření by rozhodci mohli vzít v úvahu kolizní normy právních řádů, s nimiž je posuzovaný případ v nějaké souvislosti, či že určení nebo volba práva podle tohoto ustanovení nesměřují jen k právu státu, ale i k *lex mercatoria*.

Dle názoru Z. Kučery je toto možné jen u těch soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, které nemají vztah k tuzemskému právu, ale jen ke dvěma nebo několika cizím právům, či rovněž v případě, dohodnou-li se cizí účastníci o rozhodování svého sporu rozhodci v České republice a vedou-li kolizní normy všech dotčených cizích právních řádů k použití stejného práva⁵¹. Tento názor opírá o rozhodnutí Rozhodčího soudu při Československé obchodní a průmyslové komoře Rsp 3/75 a dále legislativně politickou přípustnost použití cizí kolizní normy v případech, které nemají vztah k tuzemskému právu a kde není zájem na jejich kolizní úpravě. Výklad formulace článku VII. odst. 1 Evropské úmluvy směrem k vytvoření kolizního pravidla ad hoc či k určení rozhodného práva směrem k *lex mercatoria* pak odmítá. V této souvislosti je třeba říci, že česká doktrína mezinárodního práva soukromého tento výklad článku VII odst. 1 Evropské úmluvy potvrzuje i nadále.

Další významnou mezinárodní úmluvou z hlediska úpravy této otázky je Úmluva o právu rozhodném pro závazkové poměry ze smluv ze dne 19.06.1980 (dále též jen „Římská úmluva“). Na základě aplikace této úmluvy bude volba práva stran omezena nutností použití kogentních norem státu, s nímž je právní vztah úzce spojen, popřípadě v některých případech i ve prospěch právního řádu slabší smluvní strany. V souladu s článkem 2 Římské

⁵¹ srov. Z. Kučera – Mezinárodní právo soukromé, 4. opravené a doplněné vydání, Brno 1999, str. 161 a násl.; N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 130

úmluvy se právo určené podle této úmluvy použije i tehdy, jestliže jde o právo nečlenského státu Evropské unie.

Jako příklad ze zahraničních právních úprav určení rozhodného práva pro meritum sporu by mohla posloužit např. francouzská úprava, která dává širokou smluvní volnost jak stranám, tak i rozhodcům. Výběr Francie jako místa určeného pro rozhodování sporu v rámci mezinárodní obchodní arbitráže neznamena zároveň i výběr francouzského kolizního či hmotného práva. Pokud si strany rozhodné právo samy nezvolí, rozhodnou rozhodci podle práva určeného na základě svého uvážení s maximálním přihlédnutím k mezinárodní obchodní praxi. Francouzská úprava tak nejen zpochybnila zásadu legis fori aplikovanou na kolizní normy v případě řešení sporů před rozhodci, ale umožnila i vyloučení kolizních norem a přímou aplikaci norem hmotných. Rovněž švýcarský zákon umožňuje stranám zvolit právní pravidla aplikovatelná na řešení sporu. V případě, kdy neexistuje volba práva, rozhodují arbitři na základě právních pravidel, se kterými má případ nejužší spojení. Naopak německá právní úprava obdobně jako úprava česká stojí spíše na teritoriálním principu.

Česká právní úprava nijak neomezuje volbu práva, zakotvenou v ustanovení § 37 zákona o rozhodčím řízení, tedy na rozdíl od zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění (dále též jen „zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním“), obecně připouští volbu práva ve všech majetkových vztazích, které mohou být předmětem rozhodčího řízení, případně i jako dodatečnou, kdy strany si mohou určit, zda dodatečná volba práva má působit až od doby, kdy byla sjednána, nebo již od vzniku právního poměru⁵². Praxe Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (srov. rozhodnutí zmíněného rozhodčího soudu Rsp 202/92) dodatečnou volbu práva připouští. Ustanovení § 37 zákona o rozhodčím řízení tedy zakotvuje tzv. princip neomezené volby práva, podle kterého si strany mohou zvolit jakékoli právo, a to bez ohledu na to, zda takto zvolené právo má či nemá dostatečně úzký vztah k danému předmětu. V této souvislosti je však třeba zmínit problematiku odepření uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu z důvodu veřejného pořádku dle § 39 písm. c) zákona o rozhodčím řízení. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud ČSFR ve svém stanovisku R 26/1987⁵³, dle kterého *uplatnění výhrady veřejného pořádku je namístě i v těch případech uznání a výkonu cizích rozhodnutí, kdy bude zjištěno obcházení českého zákona, tj. kdy ve snaze vyhnout se českým kogentním předpisům, na nichž je třeba trvat, byla věc*

⁵² M. Pauknerová – Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva, Právní rozhledy, prosinec 2003, str. 591

⁵³ zdroj: A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 282-283

podřízena cizímu právnímu řádu anebo došlo takto stejným způsobem k založení jurisdikce justičního orgánu cizího státu.

V případě, že si strany samy rozhodné právo pro meritum sporu nezvolí a svěří tak určení rozhodného práva rozhodcům, budou tito postupovat v souladu s § 37 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení podle tuzemských kolizněprávních předpisů, tedy především podle ustanovení § 10 zákona mezinárodního práva soukromého a procesního, založeného na principu rozumného uspořádání právního vztahu, případně další kolizní normy obsažené v českém právu. Požadavek rozumného uspořádání je potřeba vykládat ve smyslu kolizním; zákon má na mysli takové právo, jehož použití se jeví jako rozumné a spravedlivé z hlediska kolizní úpravy, tedy výběru mezi několika právními řády, které přicházejí v úvahu⁵⁴.

III. Rozhodování sporu na základě zásad spravedlnosti

Možnost rozhodování sporů na základě zásad spravedlnosti je jednou ze zvláštností odlišujících rozhodčí řízení od rozhodování před soudy obecnými. Tyto zásady se obvykle vyskytují ve dvou různých formách, které se jak v právní teorii, tak i v praxi rozhodčích soudů střetávají, vzájemně ovlivňují a často je obtížné je v konkrétním případě odlišit. Jedná se o tyto právní koncepce⁵⁵:

1. *amiable compositeur*, bývá označován jako proces hledající práva a spravedlnost za účelem nalezení nejspravedlivějšího řešení; jedná se o právní koncepci, kdy rozhodci mají rozhodovat podle práva a právních zásad, nicméně jsou oprávněni měnit účinky aplikace konkrétních právních norem, či jako
2. *ex aequo et bono* je rozhodováním pohybujícím se místo oblasti práva v oblasti morální a v podstatě jde o zvažování spravedlnosti rozhodnutí, vytváření určitých měřítek hodnot pro daný případ, kdy následně rozhodce působí do jisté míry i jako zákonodárce – v této souvislosti se někdy hovoří o subjektivním pocitu spravedlnosti rozhodce.

Právní řády lze z tohoto pohledu rozdělit jednak podle toho, zda akceptují možnost rozhodování na základě zásad spravedlnosti v rozhodčím řízení vůbec, a v případě kladné odpovědi dále na ty, které znají rozhodování jen typu *amiable compositeur* (například Francie, Quebec), nebo jen na základě zásad *equity* (Česká republika, Švýcarsko, Itálie), nebo znají oba typy.

⁵⁴ srov. Z. Kučera – Mezinárodní právo soukromé, 4. opravené a doplněné vydání, Brno 1999, str. 293 a násl.

⁵⁵ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 137 a násl.

Zákon o rozhodčím řízení v ustanovení § 25 odst. 3 věty druhé připouští rozhodování podle zásad spravedlnosti, pokud k tomu byli rozhodci stranami výslovně pověřeni, a to i v případě čistě vnitrostátního sporu. Možnost rozhodování podle zásad spravedlnosti může v konkrétním případě dát uplatnění i určitým obchodním zvyklostem (viz níže). Dle názoru A. Bělohávk⁵⁶ však i při tomto způsobu rozhodování rozhodci nesmí překročit rámec zásad právního řádu a společenského zřízení v místě řízení, tj. nesmí překročit rámec těch norem, na jejichž dodržení je nutno v každém případě trvat a které jsou označovány jako *orde public*. Za odporující veřejnému pořádku jsou podle mezinárodní praxe považovány takové zahraniční rozhodčí nálezy, které by ukládaly povinnosti, jejichž splnění je v rozporu s kogentním právem místa, v němž je navrhováno uznání a výkon zahraničního rozhodčího nálezu, popřípadě povinnosti, jejichž splnění by bylo stíháno uložením veřejnoprávní sankce či jiným obdobným následkem.

IV. Aplikace *lex mercatoria*

Jako *lex mercatoria*, nebo též světové právo mezinárodního obchodu, bývají označovány prostředky, které se vytvořily a kterých se užívá v mezinárodní obchodní praxi k odstranění potíží způsobených rozdíly mezi jednotlivými právními řády. Jeho praktický význam pro úpravu právních vztahů v mezinárodním obchodu je značný. Je přizpůsobivější měnícím se podmínkám mezinárodního obchodního styku než přímé normy sjednané mezinárodními smlouvami, k jejichž změně je třeba nového smluvního ujednání příslušných států. Právě jeho zvláštní význam vede v některých případech k vyslovení názorů, že se jedná o zcela autonomní právní systém, nezávislý jak na právních řádech jednotlivých států, tak na právu mezinárodním. Za součást *lex mercatoria* jsou obvykle považovány⁵⁷

- mezinárodní obchodní zvyklosti,
- obecně uznávané právní principy a zásady,
- formulářové smlouvy a obchodní podmínky, vytvářené pro obecné užití a nekonkretizované případy,
- uměle vzniklé soubory zásad mezinárodních smluv či smluvního práva vytvářené na soukromé bázi.

Z hlediska uznání *lex mercatoria* právním řádem a možností jeho aplikace na konkrétní případ lze rozlišit tři základní přístupy:

⁵⁶ A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004 str. 206, 295

⁵⁷ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 133 a násl.; Z. Kučera, M. Pauknerová, K. Růžička, V. Zunt – Úvod do práva mezinárodního obchodu, 1. vydání, Aleš Čeněk, Dobrá voda 2003, str. 33 a násl.

1. Aplikace lex mercatoria v mezích daných kogentními normami práva určeného kolizní normou nebo jinak, v rámci smluvní svobody (tuto možnost připouští i české právo).
2. Aplikace lex mercatoria rovnocenně s aplikací národního práva některého státu, a to buď na základě volby právního režimu stranami a zároveň rozhodci (například Francie, Švýcarsko, Nizozemí), anebo pouze na základě volby stran (Německo, Itálie).
3. Aplikace lex mercatoria přednostně před národním právem některého státu, tedy bez dalšího, bez jakékoli opory v pozitivním právu konkrétního státu (v praxi například v případě rozhodování u Rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži). Tento přístup by ve fázi uznání a výkonu rozhodčího nálezu mohl být považován za porušení veřejného pořádku (viz výše).

Jak již bylo shora uvedeno, lex mercatoria nebo obdobný systém by z hlediska české právní úpravy určení rozhodného práva mohl být aplikován pouze v rámci, ve kterém to umožňuje kogentní ustanovení použitelného práva určeného ustanovením § 10 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Pokud by se v tomto případě ukázalo být rozhodným české právo, jednalo by se především o obchodní zvyklosti dle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění (dále též jen „obchodní zákoník“). V souladu s § 264 a § 730 obchodního zákoníku obchodní zvyklosti, ke kterým se má přihlížet podle smlouvy, se použijí přednostně před dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku. Pokud si tedy strany sjednají ve smlouvě, že platí určité zvyklosti, takové zvyklosti se budou aplikovat přednostně před příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku, s výjimkou ustanovení, která obchodní zákoník výslovně prohlašuje za kogentní. Kromě obchodních zvyklostí je ovšem aplikace lex mercatoria z hlediska českého práva velmi omezená⁵⁸.

---

⁵⁸ M. Pauknerová – Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva, Právní rozhledy, prosinec 2003, str. 594

ROZHODČÍ ŘÍZENÍ A EVROPSKÉ KOMUNITÁRNÍ PRÁVO

Evropská společenství jako nadstátní útvar mají vlastní právní řád, který upravuje určité okruhy vztahů a který musí být členskými státy akceptován. Kromě toho v těchto oblastech mají Společenství dokonce pravomoc ovlivňovat obsah vnitrostátního právního řádu členských států tzv. harmonizačními směrnici. Na rozdíl od civilního soudního řízení, které v důsledku budování tzv. společného justičního prostoru prodělalo radikální změny, rozhodčí řízení zůstalo stranou zájmu práva Evropských společenství. Přesto však existují oblasti komunitárním právem upravené, které s rozhodčím řízením úzce souvisejí. Vzhledem k tomu, že většina komunitárních norem má veřejnoprávní charakter, je třeba se i v rozhodčím řízení zabývat otázkou slučitelnosti rozhodného práva s normami společenství. V této souvislosti vystupuje do popředí zejména otázka soutěžního práva (např. licenční smlouvy, výlučné zastoupení či franchisingové smlouvy), i když rozhodčí řízení není vyloučeno ani v případě pracovních či spotřebitelských smluv, které jsou co do svého základu arbitrabilní, nicméně na ně však dopadá imperativní legislativa s evropským základem. Významným činitelem upravujícím rozhodčí řízení v rámci Evropské unie jsou pak rozhodnutí Evropského soudního dvora, která evropské komunitární právo interpretují a mají vliv na jeho vnitrostátní aplikaci v jednotlivých členských státech⁵⁹.

I. Postavení rozhodčího řízení a právo činit dotazy

První otázka, ke které se Evropský soudní dvůr vyjadřoval, byla otázka, zda se rozhodci mohou podobně jako státní orgány nadané rozhodovací pravomocí obrátit na Evropský soudní dvůr s předběžnou otázkou týkající se výkladu komunitárního práva ve smyslu článku 234 (dříve 177) Smlouvy o Evropských společenstvích (dále též jen „SES“), a v rámci této otázky též k problematice vymezení postavení rozhodců ve vztahu k obecnému soudnictví. Evropský soudní dvůr rozhodl v rozsudku ze dne 23.03.1982, SbSD 1982, 1095, ve věci 102/81 Nordsee deutsche Nachseefischerei GmbH. v. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG.⁶⁰ tak, že rozhodce, resp. rozhodčí soud není povinen ani oprávněn požádat Evropský soudní dvůr o rozhodnutí ohledně slučitelnosti s evropským právem. I když Evropský soudní dvůr v odůvodnění tohoto rozsudku dozal, že činnost rozhodčího soudu vykazuje určitou podobnost s činností soudu, zejména v tom, že rozhodčí řízení je upraveno zákonem, rozhodci jsou povinni se řídit právem, i v tom, že rozhodnutí rozhodčího soudu má následky pravomocného soudního rozsudku a představuje i exekuční titul, tyto vlastnosti však nepostačují k tomu, aby rozhodci naplnili institut „soudu členského

⁵⁹ N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003, str. 145 a násl.

⁶⁰ zdroj: Luboš Tichý a kolektiv – Dokumenty ke studiu evropského práva, 2. přepracované a doplněné vydání, Linde Praha a.s., Praha 2002, str. 355-357

státu ve smyslu článku 234 (tehdy 177) SES. Samotná kritéria vyvinutá Evropským soudním dvorem pojem soudu charakterizují tak, že se jedná o nezávislou instanci povolovanou k rozhodování sporů, která rozhoduje na základě zákona a nikoliv podle vágně stanovených kritérií spravedlnosti nebo na základě dohody stran. Soud tedy vykonává rozhodovací pravomoc jako funkci veřejné moci. Soukromoprávní či soukromé rozhodčí soudy nemají postavení soudu. Chybí jim totiž předpoklad „státnosti“ soudu.

II. Komunitární veřejný pořádek v rozhodčím řízení

Ze shora uvedeného vyplývá, že rozhodci nejsou v rámci systému Evropských společenství nadáni takovými oprávněními, kterých ve struktuře orgánů a institucí společenství mohou využívat nejen státní soudy, nýbrž i jiné veřejnoprávní subjekty nadané státní rozhodovací a administrativní pravomocí. I rozhodci jsou však při svém rozhodování vázáni rozhodným právem aplikovatelným na konkrétní právní vztah. V případě právního řádu členské země jsou součástí takového práva i normy práva evropského a i rozhodci jsou povinni komunitární právo aplikovat. Otázka ovšem nastává, jak je tomu v případě, když je rozhodce oprávněn na základě zmocnění stran podle zásad spravedlnosti z hlediska veřejného pořádku, resp. veřejného pořádku komunitárního.

K této otázce se rovněž vyjádřil Evropský soudní dvůr v rozsudku C-126/97 ve věci *Eco Weiss China Time Ltd v. Benetton International NV*⁶¹. Předmětem tohoto sporu byl nárok na náhradu škody včetně ušlého zisku z licenční smlouvy na výrobu hodinek, kterou předčasně ukončil poskytovatel licence. O tomto sporu bylo rozhodnuto v mezinárodní arbitráži The Netherlands Institute of Arbitration (NAI) který rozhodl o povinnosti poskytovatele licence k uhrazení náhrady škody v celkové výši 26.550.000 USD. Poskytovatel licence se následně domáhal zrušení rozhodčího nálezu soudem. Ve stadiu po podání kasační žaloby se nizozemský kasační soud obrátil na Evropský soudní dvůr s předběžnou otázkou, zda má obecný soud povinnost zrušit rozhodčí nález, který je v rozporu s článkem 81 (dříve 85) SES.

Evropský soudní dvůr konstatoval, že článek 81 (dříve 85) SES je součástí evropského veřejného pořádku a ustanovení tohoto článku je pojímáno jako součást veřejného pořádku ve smyslu Newyorské úmluvy. Dále, vzhledem k tomu, že rozhodčí senáty nemají možnost žádat o interpretaci komunitárních norem Evropský soudní dvůr a současně je v zájmu dosažení jednotné interpretace, že tato otázka zůstává k přezkoumání pro národní soudy tam, kde je žádán přezkum a je-li to nutné, lze požádat Evropský soudní dvůr o vyřešení

⁶¹ zdroj: A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, str. 282

předběžné otázky. Evropský soudní dvůr judikoval, že národní soud členské země, u kterého je podán návrh na zrušení rozhodčího nálezu, musí tento návrh připustit, jestliže má za to, že předmětný náleze je v rozporu s článkem 81 (dříve 85) SES. Evropský soudní dvůr tak nepřímo rozhodl o tom, že i v rozhodčím řízení je nutno komunitární veřejný pořádek zohlednit.

III. Vliv vstupu České republiky do Evropské unie

Obsah materiálního práva Společenství musí být v okamžiku přijetí v novém členském státě fakticky naplněn. Vnitrostátní právo tohoto nového členského státu musí být s právem Společenství kompatibilní. Přijetí za člena Evropské unie vyžadovalo pro Českou republiku v právní oblasti splnění dvou hlavních podmínek⁶²:

1. v okamžiku přijetí za člena Evropské unie muselo být tzv. *acquis communautaire* akceptováno a muselo být dosaženo kompatibility národního práva s právem Společenství,
2. musely být vytvořeny právní nástroje nezbytné pro plnění povinností vyplývajících z členství v době přijetí.

Ad 1. Termínem *acquis communautaire* se označuje vše, čeho bylo v oblasti práva Společenství dosaženo, tedy souhrn všech právních pravidel v jakékoli formě, které tvoří právo Společenství. Všechna tato pravidla se okamžikem přijetí za člena Evropské unie stávají pro nový stát závazná se všemi důsledky. V první řadě nově přijímané české právní předpisy musí být kompatibilní s právem Společenství, dále již existující právní předpisy musely být uvedeny do souladu s právem Společenství a konečně musí být Českou republikou průběžně sledována nová legislativa Společenství a vyhodnocována z hlediska požadavků na české právo pokud jde o jeho sblížení s touto úpravou.

Ad 2. Česká republika musela ještě před svým přijetím učinit opatření, aby právo Společenství, jehož normy mají v členských státech přímý účinek a přednost před právem vnitrostátním, bylo na jeho území právem platným a účinným, tedy efektivně vynutitelným. České vnitrostátní soudní a správní orgány jsou totiž vstupem České republiky do Evropské unie povinny normy práva Společenství s přímým účinkem (tedy bezprostředně vnitrostátně závazné) bez dalšího aplikovat jako platné právo a subjekty práva se jich mohou přímo dovolávat.

---

⁶² Vladimír Týč – Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde Praha a.s., Praha 2001, str. 316 a násl.

S ohledem na shora uvedené, komunitární právo se rozhodčího řízení týká v oblastech určení rozhodného práva pro meritum projednávaného sporu a dále v oblasti soudní kontroly rozhodčího řízení z hlediska institutů zrušení rozhodčího nálezu a uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. Vzhledem zejména k článku 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, s ohledem na tzv. primární právo Společenství povinnost aplikovat bezprostředně závazné komunitární právo Společenství vyplývá pro rozhodce z ustanovení § 25 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení. Dále, v případě uznání nebo výkonu cizího rozhodčího nálezu v České republice nebude činit shora uvedená povinnost zohlednit komunitární veřejný pořádek vzhledem k ustanovení § 39 písm. c) zákona o rozhodčím řízení pro tuzemský soud problémy. Nelze totiž hovořit o nějakém zvláštním veřejném pořádku pro tuzemské rozhodčí nálezy a pro ty, které byly vydány v zahraničí. Za odporující veřejnému pořádku se považuje, jak již shora uvedeno, takové rozhodnutí, které by svým účinkem odporovalo základním zásadám právního řádu, na nichž je nutno beze zbytku trvat, jakož i základním zásadám společenského zřízení. Vzhledem k tomu, že Česká republika se vstupem do Evropské unie zavázala dodržovat komunitární právo, budou zahraniční nálezy, které by ukládaly povinnosti, jejichž splnění je v rozporu se základními zásadami evropského práva, zcela jistě do výhrady veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 39 písm. c) zákona o rozhodčím řízení patřit.

V případě tuzemského rozhodčího nálezu, který by byl v rozporu s komunitárním veřejným pořádkem, by pravděpodobně bylo třeba využít ustanovení § 31 písm. f) zákona o rozhodčím řízení, tedy zrušení takového rozhodčího nálezu soudem z důvodu rozporu rozhodčím nálezem přiznaného plnění pro nedovolenost podle tuzemského práva.

ZÁVĚR

Rozhodčí řízení v jeho novodobém významu má na území České republiky poměrně významnou tradici, o které svědčí i vynikající pověst a významné postavení, které při řešení mezinárodních sporů hrál až do konce roku 1994 Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře a na jehož tradici navazuje Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Bezesporu však lze říci, že rozhodčí řízení má vysoce internacionální charakter. Jeho podmínky stanoví vždy každý právní řád závislý na místě, v němž řízení probíhá, minimálně pak na místě, v němž je rozhodčí nález či jiné rozhodnutí, kterým řízení končí, vydán. Tyto podmínky upravené v právních předpisech tuzemského původu jsou však obvykle jen velmi rámcové a reflektují základní zásady kontradiktorního řešení civilních sporů v tom či onom státě. Interpretace těchto podmínek však do značné míry podléhá právě mezinárodním tradicím a zvyklostem. Na rozdíl od jiných právních oblastí je to právě rozhodčí řízení, u kterého je srovnání se zahraničními právními řády a především s mezinárodní praxí jistě na místě.

Jak již bylo řečeno na začátku, téma „Rozhodčí řízení v mezinárodním obchodním styku“ je velice široké a je velmi obtížné je pojmout komplexně. Některé otázky v této práci opomenuté či jen letmo zmíněné, jako například základní zásady a vlastní průběh rozhodčího řízení či uznání a výkon rozhodčího nálezu, by si zasloužily samostatného zpracování.

V zásadě je o rozhodčím řízení možno říci, že představuje vítanou alternativu rozhodování sporů, a to jak v mezinárodní, tak i ve vnitrostátní oblasti, zejména z hlediska rychlosti a efektivnosti v rozhodování. Jak řekl bývalý prezident Nejvyššího soudu USA Warren Burger, *„závazkem právní profese je sloužit jako léčitel lidských konfliktů. Měli bychom poskytnout mechanismus, který je schopen produkovat přijatelný výsledek v co možná nejkratším čase, s co možná nejnižšími náklady a s minimem stresu pro účastníky“*.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Z. Kučera – Mezinárodní právo soukromé, 4. opravené a doplněné vydání, Brno 1999
- Z. Kučera, M. Pauknerová, K. Růžička, V. Zunt – Úvod do práva mezinárodního obchodu, 1. vydání, Aleš Čeněk, Dobrá voda 2003
- K. Schelle, I. Schelleová – Rozhodčí řízení, EUROLEX Bohemia, Praha 2002
- N. Rozehnalová – Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing s.r.o., Praha 2003
- K. Růžička – Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. rozšířené vydání, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2005
- A. Bělohávek – Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004
- Luboš Tichý a kolektiv – Dokumenty ke studiu evropského práva, 2. přepracované a doplněné vydání, Linde Praha a.s., Praha 2002
- Vladimír Týč – Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde Praha a.s., Praha 2001
- A. Bělohávek – Arbitrabilita sporů, Právní rozhledy, březen 2003, str. 6-8
- Bělohávek – Místo konání rozhodčího řízení, Právní zpravodaj, březen 2004, str. 13-15
- J. Macur – Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy, Právní rozhledy, prosinec 2001, str. 579-583
- A. Bělohávek – Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj, červenec 2005, str. 11-13
- M. Pauknerová – Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva, Právní rozhledy, prosinec 2003, str. 587-594

SEZNAM ZAHRANIČNÍ LITERATURY

- N.F. Atlas, K.H. Stehen, E. Trachte-Huber – Alternative dispute resolution, Section of Litigation/American Bar Association, Chicago 2000
- M. Ball – Competition and arbitration law, ICC Publishing S.A., Paris 1993
- M. Bagheri – International Contracts and National Economic Regulation: Dispute Resolution through International Commercial Arbitration, Kluwer Law International, Den Haag 2000
- A.H. Bevan – Alternative dispute resolution: a lawyer's guide to mediation and other forms of dispute resolution, London 1992

- Blessing – The Conduct of Arbitral Proceedings under the Rules of Arbitration Institutions, WIPO/ASA conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation, Ženeva 1995
- P. Fouchard – L'arbitrage commercial international, Paris 1965
- J.D.M. Lew – Applicable Law in International Commercial Arbitration, Dobbs Ferry, New York 1978
- J.D.M. Lew – Contemporary Problems in International Arbitration, London 1986
- W. Melis – Arbitration law in Europe, Paris 1981
- A. Redfern, M. Hunter – Law and Practise of International Commercial Arbitration, London 1993
- N. Shelkopyas – The application of EC law in arbitration proceedings, Europa Law Publishing, Groningen 2003